

Grau en Sociologia

Títol: Capital eròtic: una mirada crítica en clau de gènere

Autoria: Ana Gómez Barreda

Tutoria: Ignasi Bernat Molina

Departament: Sociologia

Curs acadèmic: 2024-2025



UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Facultat d'Economia
i Empresa

Agraïments

A la meva àvia i a la meva mare, per haver-me transmès, des de l'estima, la importància de la cura del cos i de la salut. Al meu germà, per haver-ho entès, a la seva manera i al seu ritme. A l'Ignasi, per l'orientació i la confiança. A totes les dones que han accedit a ser entrevistades i a obrir-se a parlar d'un tema íntim i sensible. A la Patty, per escoltar-me sempre. Al Lluç, la Irina, l'Estela, la Guiomar i a l'Otto per ser un pilar fonamental aquests anys a la universitat.

Resum

Mentre que la pressió estètica, alimentada principalment pels mitjans de comunicació i les xarxes socials, continua actuant com un mecanisme d'opressió femenina, pren rellevància la noció de capital eròtic desenvolupada per la sociòloga Catherine Hakim. Sota aquesta concepció, entén l'atractiu físic com una forma de capital amb capacitat de generar avantatges socials i econòmics. En aquest marc, el present treball analitza com el capital eròtic actua com un factor de reproducció de les desigualtats, com també ho fan els altres capitals descrits per Pierre Bourdieu, alhora que es presenta com un element clau que incideix negativament en la salut, especialment en forma de trastorns de la conducta alimentària.

Paraules clau: Capital eròtic, Atractiu físic, Desigualtat social, Cos i Gènere

Abstract

While aesthetic pressure, fuelled mainly by the media and social networks, continues to act as a mechanism of female oppression, the notion of erotic capital developed by sociologist Catherine Hakim takes on relevance. Under this concept, physical attractiveness is understood as a form of capital with the capacity to generate social and economic advantages. Within this framework, this paper analyses how erotic capital acts as a factor in the reproduction of inequalities, as do the other forms of capital described by Pierre Bourdieu, while also presenting itself as a key element that negatively affects health, especially in the form of eating disorders.

Key words: Erotic Capital, Physical Attractiveness, Social Inequality, Body and Gender

ÍNDIX

I. INTRODUCCIÓ.....	2
1. El capital eròtic	4
1.1 El capital eròtic de la Catherine Hakim i els elements que el conformen	5
1.2 La importància del capital eròtic segons la Catherine Hakim	6
1.3 El capital eròtic i la incorporació a la teoria dels capitals de Bourdieu.....	7
1.4 Crítica al capital eròtic de la Catherine Hakim	9
1.5 El capital eròtic com a reproductor de les desigualtats	12
III. METODOLOGIA	14
IV. ANÀLISI DELS RESULTATS	17
1. Anàlisi de les entrevistes	17
V. CONCLUSIONS.....	33
VI. BIBLIOGRAFIA	35
VII. ANNEXOS	37

I. INTRODUCCIÓ

El mandat patriarcal a través dels mitjans de comunicació, les xarxes socials, la publicitat o el cinema exerceix una veritable tirania sobre els nostres cossos generant el que es coneix com a pressió estètica, que no és més que una pràctica violenta soferta majoritàriament per les dones. Això es pot veure de diferents maneres en la nostra societat: augment de les cirurgies estètiques en noies joves, la cerca de cossos perfectes i prims o cares llises i sense arrugues. Paradoxalment, és en aquest context que pren força el concepte de capital eròtic, desenvolupat per la sociòloga Catherine Hakim, que estableix els canons estètics necessaris perquè les persones puguin treure profit de tot el seu potencial físic, impulsant a les dones a fer-lo servir com a eina per a obtenir beneficis materials.

Partint d'aquesta problemàtica el present treball té com a objectiu estudiar quin és el paper que juga el capital eròtic en la nostra societat i com coadjuva a fomentar a aquestes pràctiques vinculades a la pressió estètica en certs àmbits com són la salut i el món laboral. I, més en concret, busca analitzar si aquest capital opera sota lògiques que generen formes de reproducció de les desigualtats socials, de manera similar al que succeeix amb altres formes de capital definides per Pierre Bourdieu - l'econòmic, el cultural i el social-, que sovint actuen com a eines de diferenciació i jerarquització social.

Per tal manera, alguns autors com José Luis Moreno Pestaña i Carlos Bruquetas Cañejo analitzen en profunditat com l'esforç per obtenir bellesa i adequar-se als canons que engloben el capital eròtic com són: l'atractiu sexual, el do de gent, l'adquisició d'un bon to corporal, una bona forma física i la inversió en roba i complements, pot comportar greus problemes relacionats amb la salut, la llibertat estètica o l'autoestima. En la mateixa línia trobem com algunes feministes censuren algunes qüestions emmarcades dins del capital eròtic de la Catherine Hakim observant que instrumentalitzar el cos suposa per a moltes persones una falta d'estima i respecte cap al propi cos, el seu cultiu impedeix desenvolupar-se en altres àmbits així com asseguren que és maquiavèlic utilitzar el cos i la bellesa per avançar en la carrera o aconseguir altres qüestions.

Tenint en consideració que el capital eròtic està agafant força dins de les ciències socials com a un component fonamental per entendre les estructures socials del desig i també com a un element afavoridor de l'augment dels problemes esdevinguts de la cerca de la perfecció del cos i de la imatge, prenen especial rellevància, investigacions com aquesta. En primer lloc, perquè busquen donar llum a una qüestió que tot i haver sorgit fa poc més d'una dècada encara fa difícil delimitar quin és el rol que juga dins de les jerarquies socials de classe, de gènere i de raça. D'altra banda, es pretén aportar coneixement pràctic i útil a partir d'un estudi qualitatiu que explora com els mecanismes eròtics poden operar com a un factor de reproducció de les desigualtats socioeconòmiques.

1.1 Objectius de la investigació

Amb la finalitat d'orientar la investigació el seu objectiu general es va centrar en: conèixer quin és el paper que juga el capital eròtic en la nostra societat i quina afectació té aquest en les vides de les persones i com repercuteix en el benestar individual i grupal, i per tant si actua com a un factor de reproducció de les desigualtats socials. Aquest objectiu general es va concretar en aquests objectius específics. En primera instància, identificar quin és el rol del capital eròtic com a determinant de la salut i també, conèixer la relació que s'estableix amb l'esfera del treball. Posteriorment, conèixer la relació d'aquest capital amb els altres tipus de capitals i si opera de la mateixa manera.

Hipòtesis

Les hipòtesis específiques que es plantegen en aquest treball en relació amb els objectius de la recerca anteriorment descrits són les següents:

H₁ : El discurs de les entrevistades proposa que el capital eròtic contribueix a la reproducció de les desigualtats socials relacionades amb el gènere, la raça i la classe social.

H₂ : Les entrevistades expressen malestar a causa del físic.

H₃ : Les entrevistades identifiquen que el capital eròtic actua com un factor d'oportunitats laborals, especialment en entorns on la imatge té un valor destacat.

H₄ : En els relats de les entrevistades s'identifica que el capital eròtic es vincula amb les altres formes de capital: l'econòmic, el cultural i el social.

II. MARC TEÒRIC

1. El capital eròtic

El concepte de *capital eròtic* va ser consolidat per primera vegada de la mà del sociòleg Adam Isaiah Green en el seu article *The Social Organization of Desire: The Sexual Fields* publicat el 2008 on defineix el capital eròtic com “la qualitat i la quantitat d’atributs que posseeix un individu i que provoquen una resposta eròtica en un altre”. En la seva anàlisi, assegura que l’erotisme tot i haver estat estudiat per alguns teòrics socials ha estat un paradigma força infrateoritzat i en conseqüència, incorpora noves línies d’investigació sociològiques que busquen identificar les estructures de la vida sexual col·lectiva i els canvis produïts amb la modernitat en l’organització social del desig, els quals van afavorir les condicions necessàries per al sorgiment de noves subcultures sexuals.

Si bé com afirma Green (2008) no hi ha gaire literatura sociològica prèvia sobre el tema, trobem alguns autors que s’interessen per la noció de capital eròtic utilitzant conceptes similars. En aquest sentit, és important destacar l’obra del sociòleg francès Pierre Bourdieu per haver estat reconeguda com una base per a una sociologia del cos, i analitza el capital “corporal” com “una subdivisió del capital cultural; com un recurs cultural invertit en el cos”. (Shilling, 1991)

Shilling (1991) desenvolupa la noció de Bourdieu de *capital físic* per captar adequadament la importància del cos com a forma de capital per dret propi. Així aquest capital físic pot convertir-se en capital econòmic (béns i serveis), en capital cultural (per exemple l’educació) i en capital social (xarxes socials que permeten recórrer recíprocament als béns i serveis dels seus membres). Wacquant (1995) posa de manifest l’existència d’un *capital corporal* quan investiga com els practicants d’un ofici corporal concret (els boxejadors) cuiden i racionalitzen l’ús del seu cos com a font de capital utilitzant “les forces naturals del seu cos” per “apropriar-se” d’aquella part particular de la natura que és el seu propi cos amb la finalitat d’optimitzar el creixement d’aquelles mateixes forces.

Andersen et al. (2010) donen forma al concepte *capital estètic* per abordar com el valor associat a la bellesa pot generar formes de riquesa individual i com aquesta idea pot aportar llum tant per la comprensió de la desigualtat com per conèixer les formes de riquesa de base social disponibles per als individus de la societat moderna. Mears (2015) mostra com els homes i les dones es beneficien de manera desigual del *capital femení*, atribuint als homes un major benefici en proporcionar estatus i connexions socials en un món exclusiu d’homes de negocis.

Si bé trobem diferències a l’hora d’anomenar a aquest capital podem observar que tots els autors giren al voltant de la idea del cos com “un recurs que a l’integrar-se en el mercat és convertible en capital” (Moreno Pestaña, J.L, 2016) i, per tant, pot “materialitzar-se en beneficis materials o simbòlics com: guanys materials, alt estatus social, oportunitats relacionals, etc.” (Corina,

2022) Un altre denominador comú entre els autors és el caràcter social que implica el capital eròtic, pel fet que aquest es treballa es gestiona i s'implementa, i també implica coneixements i tècniques que afavoreixen la postura corporal, els gestos i l'aparença. (Corina, 2022)

No obstant aquestes contribucions no és fins a la publicació d'un article escrit per la sociòloga britànica Catherine Hakim a la *European Sociological Review* el març del 2010 quan la idea de *capital eròtic* pren més força i dos anys després desenvolupa àmpliament aquesta teoria al llibre *Capital eròtico: el poder de fascinar a los demás* (2012) “suscitant un animat debat al voltant a com han denigrat i suprimit els homes patriarcals un dels actius més valuosos de les dones” (Hakim, 2012).

1.1 El capital eròtic de la Catherine Hakim i els elements que el conformen

Hakim (2012) defineix el capital eròtic com “*una combinació d'elements estètics, visuals, físics, socials i sexuals que resulten atractius per als membres de la societat, especialment els del sexe oposat en tots els contextos socials*”. Partint del paradigma de Pierre Bourdieu sobre els tipus de capital, és la primera autora a definir els principis que abasteixen de significat el concepte polifacètic de capital eròtic. Aquests principis són:

La bellesa; Hakim (2012) defineix la bellesa com a un element central del capital eròtic encara que les idees sobre el que és bell i els gustos personals varien segons les cultures i el temps. Algunes societats de Sud-àfrica admiren els cossos grans i voluptuosos, en canvi, a Europa; a les passarel·les les dones primes i altes són les més aclamades. Segles enrere, s'atribuïa una bellesa delicada a dones amb els ulls i la boca petita mentre que avui l'èmfasi d'aquesta bellesa està sobre els homes i les dones d'ulls i boca grans.

L'atractiu sexual, segons Hakim (2012), no té per què estar lligat a la bellesa clàssica, i remarca que fins a cert punt la bellesa està lligada a l'atractiu facial mentre que l'atractiu sexual es concentra en el cos. Així i tot, aquest *sex-appeal* també neix de la personalitat i l'estil, de la feminitat o de la masculinitat i és una manera d'estar i relacionar-se socialment. L'atractiu sexual manté una relació amb la forma de moure's, de parlar i d'actuar, per tant, no es pot veure en una foto, només es pot observar en moviment.

El do de gents és l'element que segons l'autora guarda un marcat component social; inclou la gràcia, el do de gents, la facilitat per caure bé i fer que els altres estiguin a gust, contents, amb ganes de conèixer-te i si es dona el cas, de desitjar-te. Hakim (2012) afirma que l'habilitat de saber flirtejar discretament té un valor social molt elevat.

Un altre component important per l'autora és la vitalitat; definida com una barreja d'estar en bona forma física, energia social i mantenir el bon humor, entén que les persones vitals poden arribar a tenir un gran atractiu per als altres. Quasi totes aquestes persones canalitzen la vitalitat a través de l'esport o el ball; raó per la qual els esportistes tinguin a vegades un encant especial.

La presentació social és el cinquè element que per Hakim (2012) està caracteritzat per la manera de vestir, el maquillatge, els perfums, les joies i altres objectes així com en els pentinats i altres accessoris que reflecteixen l'estatus social i l'estil. Segons la sociòloga qui domini l'art de la presentació social i sàpiga vestir bé tindrà major atractiu que qui mostri una imatge més pròpia d'un indigent. Aquesta idea es pot vincular amb la teoria de Goffman (2009:20) que afirma que: “quan un individu apareix davant d'altres, les seves accions influiran en la definició de la situació que entre ells s'establirà; a vegades, l'individu actuarà amb un criteri totalment calculat, expressant-se de determinada manera amb l'únic objectiu de donar als altres la impressió que, sens dubte, evocarà en els altres la classe de resposta específica que a ell l'interessa obtenir”.

Finalment, l'autora destaca la sexualitat com un component essencial que conforma el capital eròtic; aquesta és una competència que guarda una estreta relació amb l'altra integrant de la parella atès el caràcter d'interactivitat. Així i tot, també està formada individualment per la competència i l'energia sexual, la imaginació eròtica i l'esperit lúdic. De per si, una libido alta no és garantia de competència sexual, però sí que el fet de tenir-la pot augmentar l'experiència i acabar generant una major habilitat.

1.2 La importància del capital eròtic segons la Catherine Hakim

Troblem en la seva anàlisi la incorporació d'un marc teòric referenciat en el sociòleg Pierre Bourdieu el qual va teoritzar sobre les diverses formes del capital distingint i relacionant els capitals econòmic, cultural i social. Si bé segons Hakim (2012) aquests conceptes van ser de gran utilitat per explicar “per què les persones que no naixen riques poden tenir èxit en les societats capitalistes gràcies als recursos o altres formes de capital”, critica que Bourdieu i altres científics socials ignoressin completament el capital eròtic, per què segons ella té tant valor com els diners, l'educació i els bons contactes i, per tant, és objectivament convertible en beneficis econòmics. La sociòloga, com veiem, es manté molt crítica amb els investigadors socials per no adonar-se'n del valor real del capital eròtic situat en mans de les dones i atribueix aquest fet a una comunitat científica formada majoritàriament per homes, els quals molts d'ells van prendre mesures per tal d'evitar que les dones despleguessin tot el seu potencial.

Per Hakim (2012) el valor del capital eròtic està subsumit en un pes econòmic propi i assegura que Bourdieu no va ser capaç d'observar que el capital econòmic no es troba en les arrels del capital eròtic; com sí que ho està en les arrels dels altres dos capitals; cap pare ric pot fer que els seus fills neixin guapos, per tant, el dota d'un caràcter dissident i subversiu. Per consegüent, afirma que Bourdieu no va ser capaç de veure el capital eròtic perquè aquest no és presoner de les jerarquies econòmiques i socials estructurades per la família i la classe social d'origen.

En aquest sentit, l'autora pressuposa que aquest poder ha de ser utilitzat per les dones com un vehicle per a la mobilitat social ascendent sigui a través del matrimoni o de la prostitució i assegura que és legítim en una societat on les dones estan dotades de més capital eròtic fer ús

d'ell per poder portar una vida igual d'opulenta que els homes, els quals aconsegueixen els recursos per altres vies com el treball i l'empresa. I és a partir d'aquest punt on la sociòloga es permet desenvolupar un segon concepte: el *dèficit sexual masculí*, indispensable per entendre la seva noció de capital eròtic i les relacions sexuals.

Seguint el model de la teoria neoclàssica, l'autora afirma que el sexe és com qualsevol altre bé de consum, on queda definit per la relació entre el desig que desperta i la seva escassetat, entre l'oferta i la demanda i que segons els resultats d'unes enquestes sobre activitat sexual i diversió eròtica es demostra que les necessitats sexuals dels homes estan per damunt de les necessitats de les dones; a més afegeix que és una cosa que se sap des de fa segles i que és de sentit comú.

Aquest desequilibri, sempre segons Hakim (2012), augmenta el valor del capital eròtic de les dones i les dota d'avantatges en les relacions socials amb els homes, a condició que siguin conscients que posseeixen aquest poder. Així i tot, assegura que n'és coneixedora que el feminisme atribueix aquest desequilibri a una construcció social i a una idea imposada pels homes i que aquest, té la idea que desapareixerà un cop siguin eliminades les imposicions patriarcals a les vides i activitats sexuals de les dones, però segons ella la idea que les diferències de gènere s'esborrin amb la igualtat social i econòmica ha resultat ser falsa (Hakim, 2010:35). És, per tant, des d'una òptica individualista que encoratja a les dones a obtenir poder a través de la imatge sense que es pugui observar en el seu plantejament cap voluntat de canvi social.

Sota aquesta lògica Hakim (2012:79) afirma que “el dèficit sexual masculí constitueix una segona font de poder que tenen al seu abast totes les dones”, i argumenta que inclús aquelles dones que no destaquen pel seu capital eròtic poden beneficiar-se del desig quasi il·limitat dels homes per rebre més sexe a causa del gran desequilibri entre l'oferta i la demanda en els mercats sexuals. Per això, assegura que aquelles dones que s'esforcen més en el seu aspecte físic i la seva presentació tenen més on escollir i, per tant, més poder de negociació en les seves vides privades i també en el mercat laboral on poden descobrir beneficis addicionals.

1.3 El capital eròtic i la incorporació a la teoria dels capitals de Bourdieu

Pierre Bourdieu (2001), a *Les formes del capital* defensa que “el capital és treball acumulat, en forma de matèria, ben interioritzada o incorporada”, i que a més la seva adquisició requereix cert temps. Adjudica una gran importància al fet d'incorporar, per comprendre el funcionament del món social, el concepte de *capital* en totes les seves manifestacions per tal de no reduir-lo al concepte científic-econòmic que només s'enfoca en les relacions socials d'intercanvi de mercaderies, el qual trobem subsumit en la teoria econòmica.

Per al sociòleg francès, el capital es presenta sota tres formes concretes: el *capital econòmic* que és directa i immediatament convertible en diners i és apropiat per la institucionalització en forma de drets de propietat; el *capital cultural* que pot convertir-se sota algunes condicions en

capital econòmic i és apropiat per a la institucionalització, sobretot en forma de títols acadèmics; i el *capital social* que acull aquelles relacions socials que són convertibles, sota algunes condicions, en capital econòmic i pot ser institucionalitzat en forma de títols nobiliaris.

Si bé recordem que Hakim (2012) es manté molt ferma amb la concepció d'un capital eròtic irreductible a cap dels altres capitals descrits per Bourdieu per considerar-lo depenent en grau considerable de l'atzar biològic i deslligat completament dels recursos econòmics, culturals i socials, veiem com després de la publicació del seu llibre s'agiten certs ambients que posen en dubte i qüestionen aquests supòsits. Aquest és el cas de l'article "*Sobre el capital eròtico como capital cultural*" (2016) de Moreno Pestaña, Jose Luis i de Bruquetas Callejo, Carlos, que fent ús dels postulats de Bourdieu, ens brinden una important contribució per a la comprensió de com el capital eròtic actua de manera similar al capital cultural, trencant parcialment amb la teoria de la sociòloga.

Per comprendre millor aquesta premissa cal primer de tot abordar les diverses formes en les quals el capital cultural pot existir segons Bourdieu (2001). La primera que ens proposa, és en un estat interioritzat o incorporat; aquest capital es troba essencialment lligat al cos i pressuposa la interiorització. L'acumulació de cultura en aquest estat es manifesta a partir d'un procés d'interiorització que implica un període d'ensenyança i d'aprenentatge i, per tant, costa temps adquirir-lo. Bourdieu (2001) explica que tal com passa amb l'adquisició d'un cos musculat, la incorporació d'aquest capital ha de produir-se mitjançant la inversió personal, ningú pot fer-ho per tu i per tant deixa de banda *el principi de delegació*. Aquest capital incorporat es converteix en part integrant de la persona, en *habitus*, per aquesta raó es passa del "tenir" al "ser", i consegüentment no pot ser transmet per donació, herència, compravenda o intercanvi.

És en aquest vessant del capital cultural on Moreno i Bruquetas (2016) observen que l'acumulació del poder eròtic és anàleg a aquest capital ja que necessita d'un entorn familiar que afavoreixi el desig de potenciar-lo; no totes les famílies doten d'importància l'aparença física i la bellesa, ni busquen restringir l'alimentació per vigilar les seves dimensions corporals per al cultiu de la primesa. Així doncs, afirmen que "*l'acció pedagògica familiar marca i permet la incorporació dels valors dominants en els mercats corporals en les competències individuals en el seu punt més íntim, més pròxim a l'innat*" (Moreno i Bruquetas, 2016:3). Per tal raó, en la idea d'aquesta primera forma en què es desenvolupa el capital cultural, s'observa la integració del capital eròtic que és derivat sens dubte de la lògica de la seva transmissió.

Una segona perspectiva del capital cultural és l'objectivat, segons Bourdieu (2001) la forma d'aquest capital s'ajusta a una sèrie de propietats que només són determinables en relació amb el capital cultural incorporat o interioritzat. Aquest capital és transmès a través de suports materials, però no es pot entendre sense la deguda adquisició d'un capital cultural incorporat; la transmissió de pintures, llibres o mobles de valor necessiten per a poder ser compresos d'un element que no és transferible. Així bé, l'apropriació dels béns culturals pot ser material, és a dir, a través del capital econòmic o bé, simbòlic, el que es tradueix com a capital cultural. Un

empresari pot tenir els mitjans de producció, però seran necessaris per a l'apropiació i utilització d'aquests mitjans o bé l'adopció d'un capital cultural incorporat o bé, posar a la disposició dels serveis qui compti amb aquest capital cultural.

Sota la lògica d'un capital econòmic convertit en capital cultural i que la utilització d'aquest necessita d'uns sabers, podem situar alguns beneficis que contenen les competències estètiques. En el terreny del capital eròtic tal com expliquen Moreno i Bruquetas (2016), podem intuir que és la roba o el maquillatge aquí juga el paper d'aquest capital cultural objectivat, però, així com l'empresari necessita d'un capital cultural interioritzat o la presència d'un altre qui disposi d'aquest per fer ús dels mitjans de producció, en el cas que ens ocupa, són els treballadors de la moda i l'estètica els que exerciran de portadors de capital cultural i, per tant, de mediadors davant d'una clientela distingida que molt probablement no tindrà els coneixements adequats per a la seva utilització. Per tal raó, tornem a veure com la idea d'un poder eròtic totalment aïllat i independent dels altres capitals queda contradita pels autors en aquest vessant del capital cultural objectivat.

La tercera dimensió del capital cultural és la institucionalitzada, segons Bourdieu (2001) és aquella que proporcionen les credencials educatives; el títol acadèmic és un certificat de competència cultural que dota al seu portador d'un valor convencional durador i justament garantit. Aquesta manifestació del capital cultural permet, sobretot, comparar als posseïdors d'un títol i inclús intercanviar-los (substituint un per l'altre). A més, Bourdieu (2001) afirma que donat que l'adquisició d'un títol és causat per la conversió de capital econòmic en capital cultural, la persona que el posseeix pot ser canviada en el mercat laboral, ja que la inversió acadèmica no tindrà sentit si no és que es produeixi al cap i a l'últim la conversió de capital cultural en capital econòmic.

En el terreny del poder eròtic, segons afirmen Moreno Pestaña i Bruquetas (2016) la manifestació de la institucionalització del capital eròtic la trobem dins del sistema educatiu espanyol en els mòduls de Grau Mitjà de Formació Professional dins de la família professional "Imatge Personal". En el context de la LOGSE s'impartien Graus Mitjans de Tècnic de Caracterització, Tècnic en Estètica Personal Decorativa, Tècnic en Perruqueria, Tècnic Superior en Estètica i dins de la branca sanitària es trobava el de Tècnic en Dietètica. Més tard, quan es va voler millorar el sistema educatiu a Espanya, amb la LOE, s'afegeixen sis graus més, denominats Tècnic en Estètica i Bellesa, Tècnic en Perruqueria i Cosmètica Capil·lar, Tècnic Superior en Estètica Integral i Benestar i Tècnic Superior en Estilisme i Direcció en Perruqueria, Tècnic Superior en Assessoria d'Imatge Personal i Corporativa i Tècnic Superior en Caracterització i Maquillatge Professional (Moreno Pestaña, 2016).

1.4 Crítica al capital eròtic de la Catherine Hakim

L'obra de Hakim (2012) és un constant joc de provocacions i un cúmul de crítiques que tenen el seu blanc en tota "l'església feminista", inclòs el postfeminisme. Afirmar que fomenten el rebuig cap al sexe i la sexualitat i que, per tant, no són capaces de veure el poder femení que s'amaga rere el capital eròtic. També "exhibeix una duríssima crítica a les polítiques d'igualtat d'oportunitats entre homes i dones (especialment a les de la Unió Europea) i a les demandes d'emancipació femenines" (Menéndez, 2014). A més cal destacar l'avversió que ostenta cap als estudis de gènere: "*cada any, milers de dones joves (i un petit nombre d'homes joves) cursen assignatures d'estudis de gènere que no donen poder a les dones, sinó que les debiliten, i que no els infon confiança, sinó ràbia*" (Hakim, 2012).

D'aquí esdevé que després de la publicació del llibre *Capital erótico: el poder de fascinar a los demás* (2012) s'alcin certes veus que posen de manifest el rebuig en els postulats d'Hakim provocant l'obertura d'un debat que girarà al voltant de certs aspectes paradigmàtics com són aquells que engloben el feminisme i algunes tensions de caràcter ideològic. En aquest sentit, cal destacar com Menéndez (2014) posa èmfasi en que Hakim oculta una postura postfeminista d'enfocament reaccionari i pensament patriarcal i responsabilitza al feminisme de la falta d'oportunitats de les dones per haver estat molt crític en relació amb la pressió relacionada amb la imatge.

El postfeminisme que va ser definit per la sociòloga Àngela McRobbie (2023) com "un procés mitjançat el qual les conquestes feministes dels anys 70 i 80 es veuen soscavades de manera activa i incessant" és divulgat generalment pels mitjans de comunicació de masses i constitueix en realitat una nova forma d'antifeminisme que defensa l'elecció personal i reemplaça l'agenda que havia estat essencial per al feminisme de la segona onada, on la feminitat normativa era rebutjada per ser considerada un mecanisme d'opressió, que a més portava al consumisme (Menéndez, 2014).

D'aquesta manera s'observa en Hakim una negació de l'opressió de gènere i desplaça la crítica de la cultura patriarcal i dels mitjans de comunicació cap al feminisme al mateix temps que enfronta a les dones entre si. Tanmateix, veiem que a l'hora que busca desvincular les preocupacions per la imatge com un producte de l'opressió patriarcal, s'enfronta a noves contradiccions: aquelles tensions existents entre la independència (econòmica, emocional, professional) i les dependències derivades de l'estètica i la imatge corporal (Menéndez, 2014).

Aquesta postura dicotòmica convé assenyalar que ja va ser descrita per l'escriptora Naomi Wolf (2003) en el seu reconegut llibre *El mito de la belleza*, on remarca que:

Moltes (dones) s'avergonyeixen d'admetre que preocupacions tan trivials com l'aparença física, el cos, el rostre i la roba tenen tanta importància. Però a pesar de la vergonya, el complex de culpa i la negació, més i més dones sospiten que no és tant que estiguin neuròtiques i soles, sinó més bé que alguna cosa més important està en joc, i això té a veure amb la relació entre alliberació femenina i bellesa femenina. (Naomi Wolf, 2003:214)

No obstant aquests supòsits Hakim (2012) reclama no sol la seva legitimitat sinó que també convida a totes dones a explotar els avantatges estètics per a aconseguir l'èxit tant professional com personal. Així la sociòloga canvia el valor que se li havia atorgat fins ara a les pràctiques estètiques i les defineix com a instruments de valor i apoderaments femenins buscant en tot moment beneficis individuals, sense cap intenció de canvi social. Totes aquestes "lliçons" que prometen cossos i cares perfectes i que tenen com altaveus els mitjans de comunicació i els mercats, contribueixen a crear pressió sobre l'aspecte que han de tenir les dones, sigui a través de la dieta o la cirurgia, i tot això des d'una suposada llibertat d'elecció (Menéndez, 2014).

Relacionat amb l'anterior veiem que Hakim (2012) es recolza amb una hipotètica plasticitat del cos quan afirma que les dones han d'apoderar-se a través de l'embelliment, però Moreno Pestaña (2016:77) ens recorda que: "la creença d'un cos completament disponible per als manejos del subjecte, dòcil a tots els mandats, és poc factible, llevat que es pagui un preu molt alt". La cerca d'aquesta perfecció converteix el cos en un camp de batalla i converteix el capital eròtic en un dels elements que afavoreixen els trastorns alimentaris. En aquest sentit, Moreno Pestaña (2016:78) afirma que "una malaltia com els trastorns alimentaris ajuda a reflexionar sociològicament sobre la resistència d'aquest cos socialitzat a les ordres del subjecte".

A partir del dèficit sexual masculí que recordem és la diferència entre el desig sexual dels homes amb el desig sexual de les dones i que dona com a resultat el que Hakim (2012) anomena *sexonomia*, encoratja a les dones a obtenir beneficis a partir d'aquest sense cap mena d'escrúpols ni tacte. Aquesta situació, tal com afirma Moreno Pestaña (2016) converteix l'acte en si en un maquiavel·lisme del tot ineficaç perquè aparta del nucli de les relacions donades entre els homes i les dones un component essencial com és la confiança en l'altre, a més de soscavar les relacions basades en l'amor i l'afecte.

Altres crítiques ja han quedat descrites a apartats anteriors on es posa de manifest que la idea d'Hakim d'una construcció de la identitat de forma individual de la bellesa i l'aparença queda rebutjada per Moreno Pestaña (2016) que fent ús dels postulats de Pierre Bourdieu (2001) assumeix que l'acumulació de capital cultural es transmet per la família i pel temps disponible per a la seva transmissió, i per tant és d'aquesta premissa d'on es destil·la la lògica d'un capital eròtic anàleg al capital cultural transferit predominantment a través del temps d'inversió familiar. També és important destacar tal com afirma Moreno Pestaña (2016) que el cultiu del capital eròtic pot impedir desenvolupar-se en l'àmbit cultural, el polític i el social perquè tots els capitals no són acumulables a l'hora.

Per finalitzar, trobem crítiques de caràcter més tècnic quan Menéndez (2014) afirma que les enquestes sobre activitat sexual i diversió eròtica en les quals la sociòloga fongui la seva anàlisi han resultat tenir més de vint anys d'antiguitat i també "han estat utilitzades per l'autora de forma acrítica de manera que elimina el context social, religiós, històric o polític en el qual es

produïxen”. A partir d’aquests resultats l’autora afirmava que la igualtat sexual era un *mite feminista* i que no és possible la simetria en qüestions com els rols familiars, la feina o el salari entre els homes i les dones.

1.5 El capital eròtic com a reproductor de les desigualtats

El concepte de capital eròtic ha il·luminat un aspecte de les desigualtats socials que no sol ser considerat i és el rol que juguen l’atractiu físic i la sexualitat en l’estructura d’oportunitats (Molina, 2020). Si bé no és nou afirmar que l’atractiu és rendible, la “construcció social de la bellesa” i els judicis de la gent sobre ella és un assumpte rellevant i alimenta un mercat cultural voraç que retorna diverses formes de riquesa a aquells que la posseeixen, produeixen o s’envolten d’ella (Andersen et al., 2010).

Segons Green (2011) des del concepte de capital eròtic es pot fer una aproximació a la forma en què les diferències pràctiques i subcultures sexuals “donen lloc a principis d’estratificació que confereixen estatus diferencial als individus basats en característiques que engloben edat, raça, etnicitat i classe social”. Per exemple, els resultats dels seus estudis mostren que “*en els bars de gais d’Amèrica del nord els homes de més de 40, així com els asiàtics i els negres solen estar en desavantatge amb els seus homòlegs blancs més joves perquè experimenten invisibilitat, estigmatització i incapacitat per conèixer a la parella desitjada*” (Green, 2011:246).

Ateses les desigualtats de gènere Mears (2015) afirma que si bé el capital eròtic d’Hakim genera alguns avantatges personals en les dones, mostra com homes i dones es beneficien de manera desigual del *capital femení*, perquè els homes es beneficien d’aquest per generar estatus i connexions socials en un món d’homes. Remarca que les anàlisis sociològiques haurien d’avançar més enllà del capital eròtic com a un avantatge personal i avançar cap als estudis de les relacions de poder i com aquests possibiliten l’acumulació de valor desigual a partir dels recursos que un posseeix en el seu propi cos.

Per llançar llum sobre com el capital eròtic opera en la desigualtat de classe, Eva Illouz, Dana Kaplan i Juan Merlo (2020) analitzen com el *capital sexual* va més enllà de la idea elaborada per la Catherine Hakim i adverteixen que “els béns personals relacionats amb la mateixa sexualitat es manifesten també en l’àmbit macroestructural de les relacions de classe” (Illouz et al., 2020). En els seus estudis desenvolupen la noció de *capital sexual tardomodern* que és “la capacitat que tenen alguns subjectes d’augmentar el valor personal i obtenir beneficis econòmics de les seves pròpies capacitats sexuals” (Illouz et al., 2020:33).

Si bé són conscients que la bellesa, la sensualitat i el bon aspecte físic són requerits en molts dels sectors creatius de l’economia actual, assenyalen que hi ha recompenses menys visibles que les de les experiències i les competències sexuals provoquen en el jo i afirmen que aquests

“capitals personals” generen avantatges per a una certa classe de persones que s’ha tornat més vulnerables en el capitalisme neoliberal; aquestes són les que conformen la classe mitjana (Illouz, Kaplan i Merlo, 2020:31).

Aquestes autores entenen el capital sexual com “la suma dels estats afectius relacionats amb el sexe i individualment acumulats, especialment els relacionats amb l’audàcia, l'autorealització, la creativitat, l'ambició i l’autoestima” el que es tradueix en el capitalisme neoliberal com una “obligació” de divertir-se, experimentar i ser creatius constantment. I aquesta capacitat de gaudir de la mateixa energia, imaginació i joc eròtic s’associa amb la inserció laboral de la classe mitjana (Illouz, Kaplan i Merlo, 2020:33).

Relacionat amb l’anterior afegeixen que el capital sexual s’ha convertit en una eina imprescindible per afrontar les inseguretats que imposa el capitalisme neoliberal, per tant, aquest és una forma autodirigida i autoderivada de l’autoritat de la classe mitjana. Entenent que tradicionalment l’autoritat i el privilegi social de la classe mitjana s’havia reproduït en l’esfera del treball, les autores observen com l’autoritat i el privilegi queden desplaçats cap a l’esfera sexual a causa de la inestabilitat i precarietat que afronta el mateix sistema capitalista (Illouz, Kaplan i Merlo, 2020).

Pel que fa a les desigualtats esdevingudes de la raça, Brooks (2010) analitza en el seu estudi com s’estratifica a les dones negres i llatines en la indústria de la dansa exòtica aportant l’argumentació necessària per donar resposta a com el capital eròtic funciona dins l’estratificació racial. Els seus resultats mostren l’existència d’un racisme sistèmic contra les dones negres dins de la indústria del sexe i com, per a moltes dones de pell fosca, el racisme i la hipersexualització continuen sent factors opressius en el seu entorn laboral.

Aquestes dinàmiques d’opressió ja havien estat observades per Kempadoo (1999) en el seu llibre *Sun, Sex and Gold: Tourism and Sex Work in the Caribbean* on examina les condicions laborals de les treballadores sexuals al Carib així com la natura racialitzada del treball sexual, observant que la relació entre homes i dones que fan aquest treball és producte del colonialisme, sent els occidentals els clients habituals d’aquests serveis. També observa com existeix un racisme implícit dins del món de la prostitució i al·lega que les dones de pell més clara són considerades sexualment més desitjables i, per tant, es beneficien d’aquests aspectes a l’escollir els torns i la clientela desitjada.

Aquesta jerarquització racial també es manifesta en la distribució geogràfica dels espais on es desenvolupa aquests tipus de feina. Frank (2002) en el seu llibre *G-strings and Sympathy: Strip Club Regulars and Male Desire*, analitza com els clubs d’*striptease* es classifiquen segons criteris racials, gustos dels clients, la geografia i la seva reputació. Observa que els clubs d’alt rang quasi mai es descrivien com a negres i els clubs negres se situaven als afores i es catalogaven com inferiors.

III. METODOLOGIA

Després d'establir les bases dels objectius de la investigació es va posar la mirada sobre que mètode d'investigació permetria una millor aproximació a la informació que es precisava conèixer per al compliment d'aquests objectius. Per la natura de l'objecte de la investigació, es va optar per la realització d'un estudi qualitatiu que va constar de dues fases, per una banda, es va realitzar una revisió bibliogràfica sobre el capital eròtic i el seu desenvolupament teòric; per l'altra, es van dur a terme entrevistes qualitatives amb dones de perfils diversos per tal d'ampliar la perspectiva teòrica i donar suport empíric als objectius del treball.

Per a la primera part, es va dur a terme una revisió bibliogràfica de caràcter narratiu amb l'objectiu d'identificar i analitzar la literatura científica publicada on s'aborda el capital eròtic. L'elecció d'aquesta metodologia va sorgir de la necessitat d'explorar de manera crítica les diverses aportacions acadèmiques sobre el tema. Totes les fonts bibliogràfiques consultades van ser realitzades a través del portal del CRAI de la Universitat de Barcelona que proporcionen accés a bases de dades acadèmiques, revistes científiques i catàlegs bibliogràfics així com es va fer ús de llibres amb perspectiva sociològica. Les paraules clau emprades en la cerca van ser: *capital eròtic*, *erotic capital*, *atractiu físic*, *cos i gènere* i *capital simbòlic*, entre altres. Els criteris de selecció van incloure publicacions acadèmiques escrites en català, castellà i en anglès i, publicades principalment durant els darrers 20-25 anys. L'anàlisi dels textos es va fer seguint un enfocament crític amb especial atenció a l'obra de Catherine Hakim, autora central en la conceptualització del capital eròtic.

Paral·lelament, es van realitzar entrevistes en profunditat de caràcter qualitatiu a un total de quatre dones amb perfils sociològics diversos (edat, origen, ocupació, classe social, etc.), escollides mitjançant el mostreig intencional per tal d'aconseguir una mostra variada i diversa. Es van seleccionar exclusivament dones, atès que són el col·lectiu, que segons la literatura especialitzada, es veu més fortament influenciat pel capital eròtic i sotmès a una major pressió estètica en les societats contemporànies.

Les entrevistades van ser E1, una dona de seixanta-cinc anys que va desenvolupar tota la seva trajectòria professional a una empresa de joies com a administrativa, i que, sovint va ser imatge de la marca en diverses campanyes publicitàries. E2, és una dona jove de vint-i-tres anys que mai ha fet ús d'elements tradicionals relacionats amb la feminitat (maquillatge, talons o bossa de mà), representant un perfil que resisteix als mandats de gènere. E3, també de vint-i-tres anys va iniciar la seva trajectòria laboral com a model, aprofitant el seu físic com a recurs econòmic. Finalment, E4 és una dona de quaranta-tres anys vinculada des de fa molts anys al món del fitness i actualment, es dedica a impartir classes de Pilates; la seva ocupació implica una gestió constant de la seva imatge.

L'objectiu va ser recollir experiències, percepcions, emocions i vivències vinculades amb el capital eròtic en diferents àmbits de la vida quotidiana, el que va permetre observar com aquest capital és percebut i valorat des de posicions socials i edats diverses.

Les entrevistes van ser semiestructurades, guiades per un conjunt de preguntes elaborades a partir dels objectius de la recerca mitjançant una guia prèviament dissenyada. Totes les entrevistes es van enregistrar amb el consentiment informat, garantint-ne l'anonimat i la confidencialitat.

A continuació es presenta una breu descripció contextual de les entrevistades amb l'objectiu de situar les seves aportacions dins el seu entorn social i vital:

Taula 1. Fitxa tècnica de les persones entrevistades

Codi entrevistada	Edat	Estat civil	Nivell d'estudis
E1	65	Casada	Formació professional
E2	23	En parella	Grau en sociologia
E3	23	Soltera	Grau en dret (4art curs)
E4	43	Casada	Grau en Educació física

Un cop finalitzada la recollida de dades, es va realitzar l'anàlisi i la interpretació d'aquestes dades, seleccionant la informació més rellevant i classificant-la. El procés d'anàlisi va consistir a organitzar, ordenar, estructurar i atribuir significat a la informació recollida. Les entrevistes es van analitzar a partir de quatre categories principals estretament relacionades amb els objectius d'aquest estudi, i en funció de la informació recollida s'ha portat a terme una anàlisi detallada de cada una d'elles, verificant i contrastant els resultats.

Limitacions

La limitació més destacable d'aquesta investigació ha estat el poc temps disponible per al desenvolupament del treball, fet que ha condicionat tant el nombre d'entrevistes realitzades com la recollida i l'anàlisi de les dades. La investigació qualitativa ofereix molts avantatges, ja que els subjectes entrevistats no estan aïllats del seu context sociocultural, i es pot accedir a les seves experiències personals i obtenir informació valuosa per al present treball. No obstant això, hauria estat necessari realitzar un nombre més gran d'entrevistes per tal de realitzar una teoria formal i no quedar-se, com ha estat el cas, en una teoria substantiva.

Una segona limitació ha estat la formulació d'algunes de les preguntes de l'entrevista, que posteriorment, considero que haurien d'haver estat més alineades amb un dels objectius del treball: analitzar si el capital eròtic contribueix a la reproducció de les desigualtats socials. Tot

i que es van obtenir dades rellevants sobre gènere i raça, no es van recollir elements per poder interpretar les desigualtats relacionades amb la classe social en el marc de les entrevistes, fet que ha deixat aquesta dimensió parcialment inexplorada.

A més, una tercera limitació va tenir lloc durant l'entrevista amb l'E4. Només disposava d'una hora exacta per realitzar la sessió, i la primera pregunta relacionada amb la trajectòria laboral, va ocupar una gran part del temps disponible. Tot i que aquesta pregunta formava part del guió general, no aportava informació rellevant per als objectius de la investigació. Aquest fet va impossibilitar que pogués formular alguna de les preguntes clau, limitant l'anàlisi per poder extreure dades empíriques. És per això que, en diverses ocasions l'E4 no queda representada en les respostes d'algunes de les preguntes més rellevants per a l'estudi.

El meu paper com a investigadora en el present treball ha estat una part fonamental en el procés d'investigació pel fet que he participat de la meva pròpia reflexivitat sobre els relats de les entrevistades. En una investigació qualitativa es pren la comunicació entre l'investigador i els membres entrevistats com una part explícita del coneixement, en comptes d'excloure-la com fa la investigació quantitativa o el paradigma positivista, tot i ser conscient que en un primer nivell de la interpretació hermenèutica, hi ha perspectiva positivista, ja que en aquesta primera instància som capaços de reconèixer els elements i extreure el que considerem fonamental. La subjectivitat de l'investigador i de les persones que s'està estudiant, són part del procés de la investigació qualitativa; la reflexió que fa l'investigador, les seves impressions i els seus sentiments, es transformen en dades que formaran part de la investigació, és per això, que la subjectivitat en aquest estudi ha tingut un paper molt important.

IV. ANÀLISI DELS RESULTATS

Aquest apartat té l'objectiu d'analitzar les dades recollides mitjançant les tècniques d'investigació emprades: la revisió de la bibliografia i les entrevistes qualitatives, les quals han proporcionat informació qualitativa en format textual. Pel que fa a les entrevistes semiestructurades s'ha utilitzat una estratègia que consisteix en analitzar quatre àrees temàtiques alineades amb els objectius de la recerca que són: capital eròtic i reproducció de les desigualtats, el capital eròtic com a determinant de la salut, capital eròtic i oportunitats laborals i interrelació entre el capital eròtic i els altres capitals de Bourdieu.

1. Anàlisi de les entrevistes

Capital eròtic i reproducció de les desigualtats

La idea d'analitzar si el capital eròtic actua com a reproductor de les desigualtats socials parteix de la teoria de Pierre Bourdieu, qui sosté que els diferents tipus de capitals -econòmic, social i cultural- contribueixen a la reproducció de l'estructura social i, per tant, a la persistència de les desigualtats. En aquest context es planteja que el capital eròtic també pot contribuir a mantenir o a reforçar les desigualtats de gènere, de classe o de raça. Aquesta última dimensió es fa evident en el relat de dues de les entrevistades que afirmen sentir-se privilegiades pel fet de ser blanques quan se 'els pregunta si creuen que la seva imatge ha influït positivament a l'hora d'establir connexions socials:

[E2]: “el fet de ser blanca m'ajuda en molts contextos, n'estic convençuda no sé ben bé quins perquè mai he tingut l'experiència de ser negra però jo penso que això m'ha beneficiat perquè hi ha un racisme bastant heavy arreu d'Europa i jo no soc conscient del que m'ha pogut beneficiar segurament.”

En coherència amb l'argument anterior, una de les entrevistades, procedent d'Argentina, considera la seva posició de privilegi perquè no forma part de la població indígena:

[E4]: “a pesar de que estoy de afuera y de un país de Sudamérica, porqué lamentablemente, o sea, no, los expats son de otros, es decir, cuando tú eres de Sudamérica eres sudamericana y cuando eres de Inglaterra eres no eres, ¿sabes? No eres extranjero, no sé cómo explicarte, es como otro nivel de extranjero, ¿no? El hecho de no ser indígena me facilitó un montón. Es así. o sea, con los argentinos tenemos ese, en general, tenemos ese ese plus.”

Tant l'E2 com l'E4 identifiquen que la condició de persona blanca constitueix un avantatge en les dinàmiques del capital eròtic, atès que els ideals de bellesa eurocèntrics tendeixen a afavorir-les. De la mateixa manera Kempadoo (1999) al·lega que les dones de pell més clara són considerades sexualment més desitjables.

Pel que fa a la desigualtat de gènere, trobem en el relat de les entrevistades les següents afirmacions que confirmen la seva existència:

[E3]: “jo crec que hi ha com 3 elements que són supernormalitzats que sento que són totalment apràctics per les dones que són el maquillatge, els bolsos i els talons o sigui, aquestes 3 coses és com que són zero pràctiques i són perjudicials per a la salut o sigui, els talons et fan un mal a l'esquena que flipes i els peus, òbviament els bolsos que molta gent va carregada fins i tot a la universitat que les noies porten bolso tio, si portes llibres, si portes ordinadors si portes coses, és que et destrosses també les espatlles i el maquillatge, amb tots els químics i tot, la pell és dolentíssim i això són 3 coses que sento que estan supernormalitzades”

Aquesta imposició de normes estètiques no es produeix de la mateixa manera en els homes, i els danys físics que destaca l'entrevistada tampoc solen afectar-los. L'expressió de “zero pràctiques” evidencia que la funció principal d'aquests elements no és la utilitat sinó la projecció d'una determinada imatge. D'aquesta manera les dones es veuen sovint obligades a prioritzar l'aparença per damunt de la comoditat o, fins i tot, de la salut.

Pel que fa a les experiències de les entrevistades en relació amb els seus superiors, totes quatre coincideixen a l'hora de relatar situacions en què han percebut una relació de poder asimètrica, marcada per una clara desigualtat de gènere. Aquestes situacions mostren com el capital eròtic pot ser projectat sobre les dones pels altres, fins i tot, quan no és mobilitzat conscientment per elles:

[E1]: “Al llarg dels quaranta-set anys que vaig estar treballant només em va passar amb un director quan jo era molt jove tenia quinze anys i només feia un any que estava a la feina. Aquest home em deia que m'equivocava passant uns albarans i que havia de pujar al seu despatx a passar els albarans perquè des de la meua taula deia que ho feia malament i em va fer xantatge, i em va dir que volia quedar amb mi perquè volia parlar i m'amenaçava com dient si no ho fas ho diré a algun superior perquè et facin fora de la feina i em va dir que aquella tarda, no, l'endemà, que havia d'anar a un restaurant, que encara està, el restaurant Manel, al carrer Vallespir i que havia d'anar allà. Llavors jo li vaig comentar a la meua mare i em va dir: “no, no, vamos a ir, pero vamos a ir las dos”, i clar jo era molt jove jo tenia quinze anys i em vaig sentir molt malament, no em va fer res però bé, la intenció era sens dubte intimidar-me i a estar por debajo de él y a saber qué es lo que pretendía.”

En aquest cas, el capital eròtic és imposat per la mirada masculina, el director projecta un poder eròtic sobre ella i la relega a una posició de vulnerabilitat i subordinació, exercint violència masclista. En el cas de l'E2, la desigualtat de gènere es fa evident en la manera com el director distribueix els rols de les treballadores encara sent lògiques que responen al gènere en comptes de respondre a criteris de capacitat o preferència:

[E2]: “Mira, una cosa que això ja m'he fixat diversos cops que el que no m'agradava és que estaven totes les monitores dones amb els nens més petits, i en canvi, més petits vull dir com d'infantil fins a primer de primària o alguna cosa així com fins que tenen set anys tot eren noies en canvi, des que són de vuit anys fins a setze tot eren nois i això era el que em feia molta ràbia perquè és com, jo potser a mi m'agradaria estar amb més grans, però no m'han posat perquè soc una noia, n'estic segura. (...) que has de fer literalment netejar culs quan són tan petits Sí, que asco, és que per això no m'agrada.”

Així mateix, l'E3 va viure una situació similar a l'E1, malgrat sentir-se segura amb la seva feina, amb els fotògrafs experimentava una relació de poder:

[E3]: “A veure, sí que és veritat que en general era bona, perquè, a més a més, em donava molta confiança la meua feina. Sí que amb els fotògrafs, per exemple, sentia una mica de poder; era una mica fer el que volien.”

L'E4 interpreta que el gènere ha estat el motiu principal pel qual no ha ascendit, mostrant una experiència de sastre de vidre:

[E4]: “estoy convencida en ese sitio que estuve 10 años que no subí porque, o sea, que no me pusieron como mánager, porque el director era machista y siempre, de hecho, tenía todos tipos a la mano. O sea, todos sus súbditos eran hombres. Siempre ponía hombres al mando, eso sí, segura.”

A més, l'entrevistada experimenta una forma de control i intimidació física per part del seu superior tal com experimenta l'E1, connectant amb la idea que el cos de la dona esdevé territori de la dominació masculina:

[E4]: “Y después otra cosa es la parte física del jefe que viene y te abraza y te toca y se acerca. Es esa cosa de intimidación, porque es tu jefe, o sea, medio paternalista, pero si puedo te toco un poco.”

Per aprofundir una mica més s'ha preguntat a les entrevistades si els semblava important tenir un bon aspecte físic i què volia dir per a elles. En la seva resposta l'E2 relaciona l'aspecte físic amb les desigualtats derivades de la imatge:

[E2]: “és veritat que si tens un bon aspecte físic segurament en molts àmbits socials se't passarà d'una altra forma, si tens aquest pretty privilege com de a mi no m'ha passat mai, és el que deia, però segurament hi ha feines que sí que sortiràs beneficiat.”(...)“si estàs dins dels canons estàndards de bellesa suposo que això segur que et beneficiarà en alguns aspectes laborals, socials no sé si hi ha alguna cosa més, segur, però no ho sé”.

Per l'E1 tenir un bon aspecte físic és una mostra de respecte cap a l'altre, especialment en contextos socials. Aquesta visió connecta amb la idea de Goffman (2009) qui afirma que, quan un individu realitza un paper, demana implícitament als seus observadors que prenguin seriosament la impressió promoguda davant d'ells. Segons l'autor existeix el concepte popular que l'individu ofereix la seva actuació i presenta la seva funció “per al benefici de l'altra gent”. Això queda reflectit en el relat de l'entrevistada:

[E1]: “Sí. Bé, també és una manera de ser educada amb la gent no sé per què si a mi em conviden a un dinar que sé que serem diverses persones i tal, ja per la persona que et convida doncs ja fas una mica d'esforç per estar ben presentada. A mi no m'agradaria convidar algú a una festa meua i que es presentés de qualsevol manera, no m'agradaria per mi és una falta de respecte.”

L'E3 i l'E4 relacionen tenir un bon aspecte físic amb sentir-se còmodes i amb l'acceptació del propi cos. Per les dues, el valor de la imatge no està definit per paràmetres externs sinó per la manera com es perceben a si mateixes i com se senten amb els seus cossos:

[E3]: “Tampoc és que em miri al mirall i pensi que estic malament. Em veig i penso que estic bé, estic vivint moltes coses a la meua vida ara mateix que potser no em permeten fer tan esport però m'agrada com soc. M'ha costat molt temps, saps? Llavors és poc a poc. Però ara m'enorgulleixo.”

[E4]: “Ahora mismo en mi vida, para mí es una cuestión de comodidad, de sentirme cómoda. O sea, cuando estoy fuera de mi peso no me encuentro cómoda porque la ropa no me quedó igual.”

Pel que fa a les desigualtats socials, esdevingudes del capital eròtic, s'observen perspectives similars en els relats de les entrevistades, per tant, es pot acceptar la hipòtesi H₁: El discurs de les entrevistades proposa que el capital eròtic contribueix a la reproducció de les desigualtats socials relacionades amb el gènere, la raça i la classe social. Tanmateix, cal destacar que les desigualtats de classe no han estat abordades explícitament, tot i que poden estar presents de manera implícita de la mateixa que estan els altres eixos de desigualtat.

El capital eròtic com a determinat de la salut

Aquesta àrea temàtica té com a objectiu analitzar la relació entre el capital eròtic i la salut física i mental de les entrevistades. En aquest sentit, s'ha considerat rellevant preguntar si alguna vegada han experimentat malestar a causa del seu físic. Totes quatre han respost afirmativament, fet que posa de manifest l'impacte emocional i corporal que pot tenir la pressió estètica en les seves experiències vitals:

[E1]: “Sí. Quan era més jove i ara el que passa és que m'ho trec de seguida del cap no li dono tanta importància.”

En el cas de l'E2, la dificultat per establir una relació positiva amb el seu cos s'associa amb vivències traumàtiques de la infància, que han condicionat la seva percepció corporal i emocional:

[E2]: “Sí, 100% jo crec que quan tenia com 17, 18, 19 anys, va ser com per mi el pic de què m'està passant, no “me gusta” el meu cos. jo penso que en el meu cas això de no estar bé amb el meu cos o de veure'm o de no agradar-me com em veia era una conseqüència d'un problema més profund segurament amb moltes arrels de traumes infantils o coses d'aquestes jo crec.”

En el cas de l'E3 s'observa com la pressió estètica contribueix al malestar amb el propi cos, generant inseguretats i dificultant una relació saludable amb el cos:

[E3]: “Sí. I no ho entenc perquè jo crec que era més el que m'havia posat al cap que no era veritat que una altra cosa, perquè jo ara veig fotos del passat i dic que tampoc n'hi havia per tant. Però és la distorsió aquesta que tens del teu cos que no saps d'on surt, que és més la teva veu aquesta d'haver escoltat gent o tal, una altra cosa. A més a més, a nosaltres, que ens ho creiem.”

Tal com assenyala Moreno Pestaña (2016), la cerca de la perfecció física converteix el cos en un camp de batalla i converteix el capital eròtic en un dels elements que poden afavorir l'aparició dels trastorns de la conducta alimentària, com es pot observar en el discurs de les entrevistades. En aquesta línia, l'E4 afirma d'una manera clara i concisa que ha sentit aquesta pressió:

[E4] Claro.

Per tal de continuar explorant si havien experimentat pressió estètica, es va formular la següent pregunta: “has rebut alguna vegada comentaris que t’hagin afectat emocionalment?” Totes les entrevistades asseguren haver rebut comentaris desagradables sobre el seu cos. En el cas de l’E1 tot i no concretar cap comentari específic, rememora una sensació de malestar vinculada al fet de sentir-se grossa:

[E1] “Sí. jo de petita era molt “gordeta” i sí, clar que estava condicionada, notava que totes estaven normals, primes i jo era una mica la “gordita”. No és que estigués molt contenta d’aquella època la veritat”.

Tanmateix, les altres tres entrevistades relaten situacions concretes en què han rebut comentaris fora de lloc sobre els seus cossos, els quals han tingut un impacte emocional negatiu:

[E2] “Quan devia tenir com 12 anys o així o menys, o 11 anys jo tenia les celles juntes en aquell moment i un nen que era un bully, era un nen que es posava amb tothom que llavors mirava qualsevol cosa amb qui posar-se em va dir, ai per què tens les celles juntes? m’ho va preguntar i això m’ha afectat i jo penso que llavors, òbviament això ja venia com d’una pressió social de ningú té les celles juntes soc l’única persona que té les celles juntes.”

[E3] “Sí. Sempre me’n recordaré que era una feina que vaig fer per una marca i m’estrenyia el vestit per darrere, i la dona em va dir: es que aquí no cabes, va agafar les tises i em va obrir el vestit per darrere. La mateixa dona quan estava fent les fotos i estava mirant a la càmera em va dir que aquí te ves muy gorda.”

[E4] “yo era chiquita, tenía 22 años, me decía, para todo el deporte que haces, no estás tan delgada. pobrecita, qué brazos tiene, pobrecita, me dijo, que tenía brazos gordos. bueno, no sé, ahora yo a mi hija por ejemplo trato de enseñarle que no hay que hablar del físico de los demás, pero antes sí, todo el mundo hablaba, te lo decía en la cara. Sí, sí. El problema era si estaba gorda. Bueno, y si estaba flaca también. O sea, era un constante acoso, ¿no?”

Aquests relats evidencien com la pressió estètica s’inicia de manera precoç i s’incorpora a les experiències vitals de les dones des de la infància o l’adolescència molts cops en forma de comentaris ofensius o humiliacions públiques. Les últimes entrevistades aporten experiències concretes en què el seu aspecte físic va ser objecte de crítica mostrant que no ajustar-se als canons establerts pel capital eròtic és sinònim de burla, rebuig o menyspreu.

En aquest sentit, el capital eròtic tal com conceptualitza Hakim (2012), no pot ser considerat com un recurs a l’abast de les dones per obtenir avantatges, sinó com un mecanisme de control social que opera de manera desigual. Així doncs, els relats posen de manifest, com la pressió estètica actua com una forma de violència simbòlica que estructura la relació de les dones amb el seu cos, generant malestar des de molt joves.

Per tal de conèixer més en profunditat si les entrevistades havien patit alguna vegada situacions de depressió o angoixa vinculades amb la imatge, es va formular la següent pregunta: “has

experimentat depressió o malestar a causa de la imatge?” L'E1 no pot recordar-ho, però afirma que podria ser:

[E1] “Conscientment no ho recordo. No t'ho sabria dir, potser sí, eh?”

Tant l'E2 com l'E3 asseguren haver viscut episodis de molta angoixa relacionats amb la seva imatge corporal, fins al punt d'haver modificat totes dues les seves pautes alimentàries amb l'objectiu de veure's millor:

[E2] “Jo penso això quan tenia com 17, 18, 19 anys que en aquest moment sí que era com que em preocupava moltíssim, era com que m'angoixava molt, era com que hi havia coses que menjava menys.”

[E3] “Sí, bueno, tot aquest tema, que tampoc va ser gaire temps, però clar, al final, fer tot el que feia i no menjar sinó altres coses, doncs clar, m'afectava a nivell físic, a nivell mental, no em concentrava. I em mirava al mirall i deia, per què ho fas? És que no tens cap necessitat. Si els teus pares cuinen per tu, ets feliç. I va ser com aquest click de dir prou, de dir prou i ja està. S'ha de ser valent, s'ha de menjar bé i s'ha de tenir el cap bé”.

Veiem en els relats de l'E2 i l'E3 com l'ideal de bellesa imposat per la societat pot tenir conseqüències directes sobre l'autoestima i la salut de les dones. Tal com afirma Moreno Pestaña (2016:77) “la creença d'un cos completament disponible per als manejos del subjecte, dòcil a tots els mandats, és poc factible, llevat que es pagui un preu molt alt”. Aquest preu es veu manifestat en forma d'angoixa, autoexigència, restricció alimentària que reflecteixen l'impacte del capital eròtic en la salut.

Per aprofundir en l'anàlisi de la pressió estètica es va formular una pregunta de manera directa sobre aquesta qüestió. En el cas de l'E1 s'observa com atribueix aquesta pressió estètica a una responsabilitat individual, adoptant així una visió individualista del fenomen:

E1. “No, pressionada no. La pressió te la poses tu mateixa no perquè ningú t'ho digui, no.”

L'E2 és conscient que podria haver caigut en patrons de comportaments marcats per la pressió estètica, especialment durant l'etapa de l'ESO, quan l'entorn social afavoria una estètica concreta vinculada a les noies que es consideraven “populars”:

[E2] “altra pressió estètica sí, òbviament, també hi havia les típiques com noies populars quan feia l'ESO i era com que totes anaven igual, saps?, jo pensava, vale, totes són primes totes estan maquillades, totes tenen nòvio totes jo què sé, porten aquesta marca de roba no sé, segurament alguna d'Inditex també en diré i així jo pensava, vale, doncs jo he de fer el mateix, no?, he de com seguir els seus passos i és com, uà, per què ens estem emmirallant amb aquest tipus de persones?”

Tot i reconèixer aquesta influència, l'E2 no hi acaba cedint, i expressa un posicionament crític que la porta a rebutjar aquests patrons per manca d'interès i motivació personal:

[E2] “...perquè em feia mandra, sincerament si no m'he maquillat mai, també és com perquè sempre m'ha fet com mandra fer el pas de ai, he d'anar a buscar un... és com, he de comprar, he de pagar com una, no

sé, i tampoc no sabia que he de comprar-me, la veritat ja, ja, ja, com la mandra aquesta de, uà, per què he d'invertir en això que no crec que em faci feliç, o sigui, no em fa com il·lusió, saps?”

L'E3 reconeix haver experimentat pressió estètica en contextos específics com el ballet, una disciplina tradicionalment exigent amb el cos:

[E3] “Potser en algun moment, en alguna disciplina esportiva que he fet, per exemple, vaig fer ballet, i em vaig sentir una mica pressionada, però a veure, que és una disciplina que potser hi ha més cossos més definits. I vaig pensar, jo també vull estar així, és que també vull tenir aquest cos, però al final pensava, hi ha d'haver-hi de tot. Però tampoc he sentit mai això que has de ser així.”

El discurs de l'E3 oscil·la entre el desig de respondre a un ideal corporal i una voluntat de relativitzar-lo, a diferència de l'E2 que rebutja els canons estètics imposats pel patriarcat per manca d'interès. Aquest contrast il·lustra dues formes oposades d'encarar la pressió estètica: mentre que l'E2 manté una posició passiva de resistència a l'autoritat, l'E3 manté una postura més ambigua, tot i afirmar voler preservar la seva autovaloració. Tanmateix, s'observa un element comú entre les dues entrevistades que comparteixen, a més, l'edat: la mirada crítica sobre un sistema que imposa un únic model de cos desitjable.

A partir de la pregunta formulada - “ha canviat la mirada sobre tu mateixa?” es pot observar una evolució positiva en el benestar i la salut de totes les entrevistades:

[E1] Bé, la veritat és que quan vas complint anys la cosa d'anar molt arreglada.. Passes més no?, i el fet de no haver d'anar a la feina doncs la veritat és que jo ara he baixat molt el nivell d'exigència amb la presentació, ara vaig al que és còmode.

[E2] “Sí, segur quan jo era una nena deia, no m'agrada això, no m'agrada allò altre que penso que això malauradament els hi passa a molta gent segurament a moltes noies i quan estava fent el canvi de pubertat i tot.” (...) “vaig anar 4 anys al psicòleg i hi havia altres, o sigui, entre altres temes també tocava com estava amb mi mateixa com em veia a mi mateixa, com em sentia amb mi mateixa i jo penso que aquest procés psicològic també m'ha ajudat com de simplement acceptar com és ara el meu físic, òbviament com és la meua personalitat però també com la part física, com és el meu físic i que no vol dir que digui ai, és que soc tan guapa, m'encanta com em veig no, no vol dir això, simplement és com ok, hi ha dies que t'agrades més hi ha dies que t'agrades menys, però simplement que això no et condiciona el teu dia a dia ni la teua forma de tractar-te tu ni acceptar com et tracten els altres, simplement d'acceptar el que tens i ja està.”

[E3] “A mi em va venir la regla molt tard, vaig créixer molt ràpid, em vaig fer molt alta i vaig tenir alguns problemes alimentaris. Però després vaig parar, va ser poca cosa, i en aquell moment vaig dir prou. Per què ho estem fent, això? Jo he nascut així, soc així, m'he d'acceptar com soc. I això m'ha ajudat molt també a treballar a l'agència de models, partint de la base que aquesta soc jo. El que em diguin m'ha d'entrar i sortir. Els problemes que vaig tenir abans m'han ajudat molt a plantar límits i posar-me primer jo. Ningú més pot mirar per mi.”

[E4] “Sí, por supuesto. Yo cuando era más chica era muchísimo más exigente que ahora, muchísimo más. Pero bueno, yo vengo de, yo tengo 43 años. Yo cuando de chica hacía ballet y a todas nos ponían una al lado de la otra y nos decían, con 10 años: tú estás gorda, tú estás gorda, tú estás no sé qué. Pero claro, los 90 eran así, o sea, era la era de la lolita, de la todas querían ser flacas, empezaron a salir todos sus

productos dietéticos, éramos todas anoréxicas, yo no comía, comía una manzana todo el día. O sea, pero bueno, después con el tiempo se va suavizando todo.”

Aquestes històries posen de manifest com, amb el pas del temps i a través de processos personals com la teràpia i un treball d'acceptació profund, les entrevistades han anat transformant l'autopercepció del seu cos. Totes les respostes mostren un abans i un després, marcat per un desplaçament de l'exigència cap a una acceptació més realista, serena i compassiva. Des d'aquestes noves posicions, s'observa, en primer lloc, una consciència compartida sobre l'existència de la pressió estètica i, en segon lloc, un distanciament amb les lògiques del capital eròtic que imposa uns ideals de perfecció que sotmeten el cos femení a constants mecanismes de control. A més, els relats qüestionen la proposta de Catherine Hakim (2012) qui defensa que les dones haurien d'explotar els seus avantatges estètics per assolir l'èxit tant professional com personal, ja que mostren com aquesta pressió té més a veure amb un malestar i resistència que no pas amb l'apoderament.

Per concloure aquest tema, es va preguntar a les entrevistades si duïen a terme alguna pràctica per cuidar-se físicament i emocionalment i totes quatre van contestar afirmativament, cosa que constata l'existència d'una consciència de respecte i cura envers el cos:

[E1]: Si que intento caminar i després vaig un dia a la setmana a Pilates. Intento moure'm, podria fer més però bueno.

[E2]: “Intento passar el màxim temps possible fora, tenir com aire. Simplement, un dia, si he estat molta estona a dins doncs sempre anar a passejar, que em toqui l'aire, estar a prop de la natura. Llavors també estar amb amigues, tenir amigues és supernecessari per cuidar-se mentalment i com psicològicament tenir una xarxa al teu voltant: capital social, i llavors com a nivell més físic ara aquest any no puc jugar a handbol perquè estava lesionada i a més a més no tenia temps i tal, sí que vaig al gimnàs intento anar-hi bastant sovint 4 o 5 cops a la setmana.”

[E3]: “Intento anar a Pilates, perquè m'agrada molt i és com el primer esport que faig, que no sento la necessitat d'haver de fer-ho per estar bé amb el meu cos, per exemple, físicament. A veure, si intento fer això, però també potser intentar menjar sa i no obsessionar-me, perquè obsessionar-se és el pitjor. I a més, haver vingut d'això del món del modelatge que tens força nutricionistes que et diuen això no, això sí. És que no.”

[E4]: “Bueno, hago mi deporte, respiro, me gusta estar al aire libre. Sí, me gusta salir con mis amigas o mis amigos, estar con así en familia. Soy muy libre, ¿no? de reuniones, muy de sociales, muy de sociales y muy de buen rollo, ¿sabes? O sea, me gusta estar con gente que me lo haga fácil ¿sabes? que no me complique la vida, Intento enroscarme el mínimo.”

Tant l'E2 com l'E4 han considerat molt necessari passar temps a l'aire lliure i mantenir relacions socials per al benestar psicològic, a part de fer esport, l'E1 i l'E3, per la seva banda afirmen fer esport, però no han mencionat explícitament res de les xarxes afectives.

Pel que fa a la relació entre el capital eròtic i la salut de les entrevistades, s'observa que totes han experimentat episodis de malestar relacionats amb el cos, sigui per expectatives externes o

per problemes més profunds derivats de la infància. Per aquesta raó, cal acceptar la hipòtesi H₂: les entrevistades experimenten malestar a causa del físic, tot i que les causes poden ser diverses i no exclusivament externes.

El capital eròtic i les oportunitats laborals

Aquest tema té l'objectiu d'explorar la relació que té el capital eròtic amb les oportunitats laborals. Per aquesta raó s'ha preguntat a les entrevistades si tenien la sensació que el seu físic havia tingut algun impacte en la seva trajectòria professional. En aquest aspecte, sí que s'ha trobat alguna diferència en les vivències de les entrevistades. En el cas de l'E1 en un primer moment, sota aquesta pregunta respon amb un no rotund, però més endavant comenta que, en diverses ocasions a la seva feina la cridaven per fer de model quan l'empresa passava per dificultats econòmiques:

[E1] "Feien una fira a Montjuïc, a l'estant de Majorica, que hi havia molts estants de moltes empreses i si necessitaven suport perquè hi havia molts clients, trucaven a la feina perquè jo anés cap allà, que agafes un taxi i te'n vagis cap a Montjuïc que has d'estar a l'estant. Clar, jo tinc una companya, la Merche que aquella anava amb unes sabates trencades per no comprar-se unes sabates, les portava totes xafades com si fos una sabata mocassin, les portava com si fos una espadanya d'estar per casa. Clar, a ella no li podien dir que anés, era un coco quant a informàtica, però no li podien dir que anés a la fira i estar amb clients i saber estar."

L'E2 no ha percebut mai un tracte de favor degut a l'aspecte físic:

[E2]: "En la meua etapa laboral, no."

En el cas de l'E3 i l'E4, ambdues reconeixen ser conscients que la seva imatge ha tingut un impacte en l'àmbit laboral. L'E3 reconeix de manera oberta que el seu aspecte físic ha jugat un paper important tant en el món del modelatge com en el procés de selecció del banc on actualment treballa, on intueix que la seva aparença ha influït en el tracte que rep. L'E4, en canvi, tot i ser escollida per sortir a una pel·lícula ensenyant Pilates, exposa una vivència diferent marcada per la inseguretat i l'acceptació del seu cos renunciant l'oportunitat per iniciativa pròpia.

[E3]: "Sí, la veritat, sí. O sigui, no mentiré. No crec que sigui com la persona més guapa del món, però sí sé que no només en el modelatge sinó potser en un banc en un procés de selecció. El teu aspecte físic potser té a veure i jo crec que en el meu cas, bueno, en el modelatge segur que al final és un món molt competitiu, i al final has d'agradar físicament. I al final tu saps que si t'agafen per una feina és perquè els agradaràs com ets físicament. I al final en el banc potser també sento que potser la gent et parla d'una altra manera, o no, saps?"

[E4]: "Sí, puede ser, y también yo misma, por ejemplo, una vez me salió para dar clases de Pilates en Movistar, y yo misma me salí del proyecto, porque, no sé, me veía gorda para salir en la película, ¿sabes? Y no era lo que yo podía ver en una imagen. Pero, no sé, me autobloqueo yo sola, ¿sabes? Como que me veía muy, como que no tenía una imagen pura."

Per continuar analitzant aquesta qüestió, es va formular la pregunta de si s'havien sentit afavorides o discriminades a causa de la imatge. Pel que fa a l'E1, relata com l'empresa la cridava per fer de model quan la situació econòmica era complicada:

[E1]: “ quan l'empresa va passar a estar tan malament econòmicament, ells tenien les models que els hi pagaven per fer pas de model de les joies i sí que m'ho van demanar a mi si jo podia fer de model per no pagar a models professionals i en alguna ocasió em van demanar que fes de model.”

L'E2 no percep que la seva imatge hagi tingut cap incidència en l'àmbit laboral:

[E2]. Espera, no que pugui pensar i també tinc molt poc món laboral, perdó soc molt avorrida. He viscut poc.

Pel que fa a l'E3 si afirma haver sentit favoritisme a causa de la seva imatge:

[E3] “Sí, la veritat, un moment que...alguna cosa malament que he fet a la feina, d'equivocar-me, i no és per generalitzar, no generalitzo, però hi ha un moment, en la majoria de, per exemple, que si ets una dona jove, i t'equivoques, per exemple, la bronca que et cauria i, en conseqüència, si ets una noia jove, t'equivoques i tal, no és la mateixa que ser un home de seixanta anys, que no és un afavorit, penso jo perquè ho he vist. No ho sé, coses així.”

Per continuar aprofundint en el tema i amb l'objectiu de conèixer si les empreses exigien determinats cànons estètics, es va formular a les entrevistades la següent pregunta: “T'has trobat mai pressionada a cuidar més el teu aspecte físic en un joc de feina?” En aquest cas, les entrevistades també mostren respostes divergents. Pel que fa a l'E1, assegura que no s'ha sentit pressionada, tot i que reconeix que sí que calia anar ben arreglada:

[E1]: “No el que passa és que sí per la meua feina la imatge, home sí, una mica l'havies de cuidar no podia anar de qualsevol manera.”

L'E2 tot i que afirma no haver-se sentit pressionada per encaixar en uns canons determinats, el seu discurs posterior a la pregunta mostra una certa interiorització d'aquests mateixos canons. La seva reflexió mostra que tot i no haver-hi una pressió explícita, existeixen expectatives socials vinculades a la imatge, especialment en professions relacionades amb l'àmbit esportiu o del benestar corporal:

[E2]: “crec que es veuria molt raro si jo fos molt obesa, per exemple i estigués fent una feina com a entrenadora crec que això sí que seria com una cosa que destacaria molt el tema corporal en aquest sentit però no crec que tampoc em pogués afectar negativament o sigui, negativament el sentit és que sí que potser la gent et miraria o et qüestionarien com la teva validesa com a entrenadora però no crec que això et pogués afectar a l'hora de contractar-te.”

Aquest relat compartit per l'entrevistada connecta amb la idea de Moreno Pestaña (2016) qui, a l'examinar la relació entre l'ocupació i l'índex de massa corporal, observa que les professions on hi ha més persones primes acostumen a compartir aquestes tres característiques: professions lligades a la salut, forta exposició corporal, i són ocupacions joves i feminitzades. Precisament,

aquestes condicions defineixen l'entorn laboral de l'E3 i l'E4, qui coincideixen a destacar que la imatge personal és un requisit exigít per l'empresa:

[E3]: "O sigui, 100%. O sigui, a mi també n'hi ha en alguns modelatges, tot i que ells et diguin que tranquil·la, no passa res, tu menges el que vulguis i tal, no és veritat. Per exemple, en el meu cas, no podia tenyir-me els cabells d'una manera, no podia passar d'un pes, si em passava d'aquell, no podia perdre però que al revés. Si perdia pes, estava malament, perquè m'estaven volent en un moment d'una altra manera."

[E4]: "Cuando yo trabajaba en este sitio, después cambió, pero el primer uniforme te llegaba por encima del ombligo. O sea, te usaban, te ponían unas camisetas cortísimas, como que, si no te cuidabas, te queda fatal. O sea, tenías que estar ahí todo el tiempo con ese power house, ahí súper apretado, o sea, no se te podía ver nada, ¿sabes? O sea, que no te lo decían, pero eran peores. Claro, no me lo decían, pero te lo ponían."

Relacionat amb l'anterior, es va formular la pregunta de com es percebia la imatge en els seus llocs de feina, l'E1 va respondre:

[E1]: "Jo crec que per a ells era important."

Pel que fa a l'E2 ja ha quedat constatat anteriorment que, segons la seva opinió, el fet de tenir obesitat no es percebia com a adequat en determinats contextos laborals, com ara l'entrenament físic, encara que no condicionaria a l'hora de contractar-te. L'E3 sosté que per a la seva empresa és important tenir certa imatge:

[E3]: "volen gent que doni una bona imatge, que transmeti confiança, seguretat, que tu la vegis i pensis: m'inspira aquesta persona. Jo crec que hi ha una part física, de gent que doni presència. No que siguin superguapos, però que tinguin presència, sí."

L'E4 afirma que ara es troba molt còmoda al seu lloc de feina, ja que la majoria són dones:

[E4]: "Bueno, la verdad es que, ahora bien. O sea, me siento cómoda. Yo creo que es un lugar que somos todas mujeres, ¿no? Todas mujeres de una cierta edad, entonces bien cómoda, o sea, bien, ¿vale?"

L'anàlisi dels relats de les entrevistades en relació amb el paper del capital eròtic en les oportunitats en l'àmbit laboral mostra una percepció desigual entre les entrevistades. Tot i que en la majoria dels casos es comparteix la idea que la imatge pot afavorir en les oportunitats laborals, aquesta visió no és compartida per totes. Per aquest motiu la hipòtesi H₃: Les entrevistades identifiquen que el capital eròtic actua com un factor d'oportunitats laborals, especialment en entorns on la imatge té un valor destacat, no es pot acceptar, ja que una de les entrevistades declara no haver-se sentit mai afavorida pel seu físic ni creu que el físic pugui condicionar en les oportunitats laborals.

Interrelació entre el capital eròtic i els altres capitals de Bourdieu

Aquesta darrera dimensió té l'objectiu d'analitzar si el capital eròtic es pot relacionar amb els altres tipus de capitals descrits per Pierre Bourdieu -l'econòmic, el cultural i el social-. En aquest sentit, es van formular dues primeres preguntes relacionades amb l'entorn familiar amb l'objectiu d'estudiar si les pràctiques estètiques eren transmeses per la família de la mateixa manera que es transmet el capital cultural.

La primera pregunta: recordes si quan eres petita es donava importància a la cura de la imatge en el teu entorn familiar?, mostra diferències en la transmissió de certes pautes estètiques per part de la família entre les entrevistades. Les dones més joves asseguren que no han sentit cap mena de pressió per part de la família per seguir certes pautes estètiques o alimentàries:

[E2]: “En el meu entorn familiar per part de la família de la meua mare no, no crec que s'hagués donat gaire importància. Tothom anava jo recordo com el tipus de roba i el tipus de comentaris o coses així que es feien i no sento que fossin gens que poguessin posar cap mena de pressió i que ningú es maquillava no m'estava, bueno no sé, era com molt més chill.”

[E3]: “O sigui, en el meu cas, vaig tenir sort que a la meua mare li agradava molt com ajudar, li agradava cuidar-se, però mai m'ho va imposar. Jo la mirava i veia que hi havien coses que m'agradaven. Com es cuida, com es posa la crema i tal. Però mai em va dir no mengis això, no et vesteixis així. Va ser aquesta sort. En el meu entorn familiar, mai m'havien pressionat físicament de fer un esport per estar forta o a menjar això per estar més prima.”

En canvi, l'E1 i l'E4, relaten haver percebut certa pressió per part de la família, principalment pel que fa a no guanyar pes o evitar estar grosses:

[E1]: “Sí, per part del meu pare sobretot, al meu pare no li agradava que jo estigués grossa, no li agradava perquè veia que no anava per bon camí i que era molt guapa i que no podia treure-li el partit.”

[E4]: “Mi madre, a pesar de que es psicóloga, también me decía, que suponte yo qué sé, que, no sé, no sé, insistía con que no aumente de peso. Que haga deporte para no aumentar de peso. Yo hacía ballet para no aumentar de peso, no porque era una niña que tenía que crecer y estaba bien que fortalezca mi cuerpo y que haga y que libere la energía, ¿sabes? No, era para mantener la forma, digamos.”

Seguint la mateixa línia es va continuar amb la pregunta: quins missatges et transmetien? Pel que fa a l'E1, relata que la van portar a un endocrí per tal que perdés pes, ella recorda que la família la va encoratjar perquè aprimés:

[E1]: “van decidir de portar-me a un metge, a una endocrina, tenia tretze anys i em van posar a règim i a partir d'aquí doncs bueno jo ja mateixa vaig agafar una mica el rol, conforme em vaig anar aprimant, em vaig anar agradant molt i vaig dir ah, doncs és això el que necessito, no menjar galetes, no menjar polos...”

Pel que fa a l'E2 i l'E3, asseguren que en els missatges rebuts per la família mai van trobar cap mena d'orientació ni insistència perquè estiguessin pendents de l'estètica:

[E2]: “la dona més propera que tinc és la meua mare i la meua mare no es posa mai un maquillatge tampoc no porta bolsos, tampoc no porta sabates de taló. mai vaig rebre un missatge com de has de fer -ho ni que sigui indirectament no, gens que jo penso que també això m'ho facilita perquè si hagués tingut una mare

o un pare que m'haguessin estat dient constantment de pintar, portar bolsos... ai mira que mona aquesta faldilla posa-te-la o cosa així doncs jo penso que també hagués sigut diferent llavors no sé. me'n recordo un cop el meu pare que em va dir ai potser t'hauries d'anar depilant algun dia i el moc que li vaig cardar ja no m'ho ha tornat a dir mai més.”

[E3]: “la meua mare sempre em deia: ets molt maca. Era com afirmació positiva. O jo què sé, o si algun dia em veia malament, no és veritat. O mira'm a mi, que jo tinc aquesta panxa. Sempre intentant afirmar-me sempre, sempre. Si el meu pare potser alguna vegada deia, és que has d'anar a fer esport, és que potser, però no m'ho deia de tipus aprima't, deia tipus, aixeca el cul, perquè era una mica d'estar-me al sofà. Però i sempre m'encoratjava a fer esport.”

En els relats de totes les entrevistades s'observa que existeix una transmissió de com s'han de comportar envers el seu físic, ja sigui mantenint una postura de vigilància constant cap al pes i la imatge o, per contra, mostrant una actitud més relaxada respecte a aquestes qüestions. En aquest sentit, podem afirmar tal com exposa Moreno Pestaña (2016) que el capital eròtic és transmès per la família de manera similar a com opera el capital cultural i, per tant, allunyar la teoria de Catherine Hakim (2012) que afirma que el capital eròtic no és presoner de les jerarquies econòmiques i socials estructurades per la família i la classe social.

Per tal de conèixer si el capital eròtic manté relació amb el capital social es van formular dues preguntes a les entrevistades, la primera: "creus que la teua imatge ha influït positivament en les teves relacions socials?" L'E1 i l'E3 van respondre afirmativament, mentre que l'E2, tot i expressar dubtes inicials, acaba confirmant la seva resposta afirmativa més endavant durant l'entrevista:

[E1]: “Sí. Bé, no sé jo crec que amb tots,(àmbits) no?, vull dir que una persona que té un físic normal, agradable i li agrada anar arreglada i tal i ets jove doncs s'agraeix. A la gent això li agrada.”

[E3]: “Sí, sí, sí. I s'ha de dir-ho, perquè no sé, doncs al cole o al institut, que hi havien els populars i la majoria complien aquest estàndard mitjanament acceptable, en altura... I jo, bueno, també estava allà, jo crec que era per simpàtica, potser també perquè complia una mica aquest prototip. I és veritat que els nens que potser eren no lletjos ni guapos, és que eren d'una altra manera, portaven ulleres més grans, no estaven inclosos en aquell grup. Llavors, sí que és veritat que, per ser d'X manera, era més fàcil entrar en aquests grups i a la universitat també passa.”

[E2]: “Sí de tenir més amigues, no ho sé potser no haver-me'n adonat voldria dir que sí, no en tinc ni idea.”

[E2]: “Quan feia 3a d'ESO va arribar mira, va arribar el que és ara el meu company de pis a la nostra escola i era nou i era, bueno, és molt guapo o sigui, com un estàndard de bellesa o sigui, és un estàndard de bellesa molt canònic i va ser molt fàcil per ell integrar-se en el nostre grup perquè literalment tothom volia que vingués aquest noi en el nostre grup i jo crec que si no hagués sigut tan guapo com és, doncs no hi hagués hagut tanta gent que sense conèixer absolutament res de la seva vida hagués volgut que ell vingués en el nostre grup d'amics i jo penso que en aquest sentit, doncs el pretty privilege que el meu company de pis té, doncs li va ajudar positivament a integrar-se en el nostre grup d'amics.”

En tots els relats s'observa com el capital eròtic té una gran influència a l'hora d'establir connexions socials, perquè el compliment de certes pautes estètiques facilita l'entrada a grups socials i, en alguns moments és un factor clau per ser acceptades o reconegudes en aquests grups.

Per continuar aprofundint en aquesta qüestió, es va formular una pregunta relacionada amb l'àmbit sexe afectiu: creus que la teva imatge ha influït a l'hora d'establir relacions de parella o sexuals?, en aquest cas, totes les entrevistades van contestar afirmativament:

[E1]: "Sí, el que deia abans doncs que no és el mateix una persona deixada que una persona que s'arregla, es veu més atractiva. jo conec persones que han passat olímpicament del tema, ni cremes hidratants a la cara, amb les cares de "cartón" i bueno per elles estava bé, s'estimaven més això que perdre el temps en un mirall."

[E2]: "De lligar per una nit o coses així sí que 100% al final jo també em fixo en el físic d'una persona ja que no la conec tant, per tant em fixo en el físic i sento que això, no vull dir m'ha beneficiat i no m'ha beneficiat és més com de m'ha tirat cap a un tipus de persones i no pas cap a un altre tipus de persones, cap a un tipus de persones que jo segurament estava més interessada jo crec que més o menys les persones amb qui et sents atreta són gent que més o menys tenen el mateix tipus de bellesa que tu."

[E2]: "És cert que si hagués sigut una persona zero normativa físicament segurament no m'hauria sigut tan fàcil estar amb gent per una nit ja crec que això sí que té bastant a veure molt."

[E3]: "Jo crec que sí. I a vegades jo crec que ha sigut una mica massa, saps? Que si he sentit que jo potser per innocent m'ha agradat una persona més enllà del físic i que a l'altra persona li agrada només el físic i ja està. Jo crec que ens haurà passat a molta gent i fa mal i et fa sentir que el teu físic és el teu físic i que tu com a persona ets igual. Quan surts de festa i fas com, no? conèixer algú, i un dia que has de conèixer algú, o el que sigui, la primera imatge que tu dones, per exemple, sí que és un punt de facilitat. Si tens una imatge X et donarà a parlar potser més gent o un tipus de gent que un altre."

Podem tornar a observar en el discurs de les entrevistades com el capital eròtic és una via d'accés a relacions sexe afectives i sexuals. Totes afirmen que la seva imatge física ha condicionat les seves experiències fent possible l'establiment de vincles de parella o sexuals. Així doncs, a partir del discurs de les entrevistades i sota aquestes dues preguntes, podem confirmar que el capital eròtic es pot transformar en capital social, tot esdevenint un factor ambigu, d'una banda, pot afavorir certes interaccions socials; de l'altra, generar desigualtats i relacions basades en la superficialitat.

Finalment, amb l'objectiu de conèixer si les entrevistades consideraven que la imatge pot ser utilitzada com un recurs, i especialment si el capital eròtic pot ser transformat en capital econòmic, se'ls hi va formular la pregunta següent: "hi ha qui diu que la imatge és un avantatge social i que es pot fer servir com un recurs, et fa sentir això a tu?", totes quatre tornen a coincidir en la seva percepció. L'E1 relata -com ja hem vist abans- una ocasió en què, gràcies al seu físic, va ser contactada a la seva feina per fer de model:

[E1]: “Sí, més sí que no. A la feina a mi m'ha passat. Feien una fira a Montjuïc, a l'estant de Majorica, que hi havia molts estants de moltes empreses i si necessitaven suport perquè hi havia molts clients, trucaven a la feina perquè jo anés cap allà, que agafes un taxi i te'n vagis cap a Montjuïc que has d'estar a l'estant. Clar, jo tinc una companya, la Merche que aquella anava amb unes sabates trencades per no comprar-se unes sabates, les portava totes xafades com si fos una sabata mocassin, les portava com si fos una espadenya d'estar per casa. Clar, a ella no li podien dir que anés, era un coco quant a informàtica, però no li podien dir que anés a la fira i estar amb clients i saber estar.”

L'E2 assegura, tot i no haver-ho experimentat mai en primera persona, és conscient del valor social de l'aspecte físic:

[E2]: “En el meu cas concret no m'hi he trobat mai i no crec que a mi m'hagi servit com un recurs ni com un inconvenient però sí que és cert que el primer dret és real vull dir, o sigui jo quan veig persones molt guapes o molt atractives és com que directament els associo a característiques positives (...) una associació indirecta, inconscient i irracional de característiques positives en persones que consideren molt guapes doncs penso que això és un avantatge 100% perquè la gent ja t'entra d'un altre manera.”

L'E3 i l'E4 afirmen que:

[E3]: “O sigui, em fa pena dir que jo crec que és un fet real que passa, perquè jo crec que ho veu, o sigui, es veu cada dia, però jo crec que és una cosa que ha de canviar ja. O sigui, perquè al final, no perquè una persona sigui guapa ha de tenir més facilitats. No, no, o sigui, perquè, no? O sigui, és una carta de presentació, però tot el que hi ha darrere pot ser una persona molt guapa i per dintre ser horrible i no haver-te format com a persona i tenir uns valors. O sigui, jo crec que de fet la gent que es preocupa més per aquest aspecte físic, per estar guapos redueix aquesta part.”

[E4]: “Pues sí, claro. O sea, bueno, lo que te decía, o sea, ser de a pesar de que estoy de afuera y de un país de Sudamérica, porque lamentablemente, o sea, no, los expats son de otros, es decir, cuando tú eres de Sudamérica eres sudamericana y cuando eres de Inglaterra eres no eres, ¿sabes? No eres extranjero, no sé cómo explicarte, es como otro nivel de extranjero, ¿no? El hecho de no ser indígena me facilitó un montón. Es así. O sea, con los argentinos tenemos ese, en general, tenemos ese ese plus.”

Tant l'E3 com l'E4 coincideixen a reconèixer que l'aspecte físic pot funcionar com un recurs, però també qüestionen el fet que aquest criteri tingui tant de pes. L'E3 expressa un clar desacord amb la sobrevaloració de la imatge i defensa que centrar-se només en el físic pot empobrir altres qualitats personals com els valors i la formació. L'E4 seguint la mateixa lògica de rebuig als privilegis causats per la imatge és conscient que ella com que no és indígena, ha gaudit de certs avantatges socials en el seu context migratori.

Aquestes dues posicions de crítica també són compartides per l'E1 i l'E2. L'E1 remarca que el físic, no pot compensar una manca d'intel·ligència o de caràcter, mentre que l'E2 fa una reflexió més profunda sobre aquest privilegi i assegura que moltes persones guapes poden acabar dubtant de la seva valia més enllà del físic, qüestionant si són valorades per la seva validesa o només per l'aspecte físic:

[E1]: “ (...) no només és el físic perquè si és guapa, però és una tia estúpida i impertinent i tal... tot el físic se'n va a fer punyetes”

[E2]: “ (...) també hi ha molta gent que és molt guapa i que llavors se sent que realment no són ells qui valen la pena, sinó únicament el seu físic, i és a dir si aquests amics em volen que estigui menys, és perquè soc guapo no per com soc com a persona, no per com m 'expresso, no per com soc jo, sinó perquè soc guapo si m 'han acceptat en aquesta feina, no és perquè tingui talent, no és perquè tingui coneixements, no és per cap dels meus èxits, sinó és només perquè soc guapo, si m 'han donat aquest premi, és només per això i això és com que també té com, doncs, uns unes repercussions negatives en la persona de què algunes diuen que poden com sentir -se molt inferiors perquè l'únic que tenen és el seu físic i res més és valuós dintre seu, saps? I com que també llavors, òbviament, comencen a posar més atenció en el físic de, uà, i si envelleixo? I si deixo de ser guapo? I si em passa alguna cosa? I si no sé què? I què passarà si no em maquillo? I què passarà si no sé què? La gent encara em seguirà volent? em seguirà obrint, saps?”

En conjunt, les quatre entrevistades coincideixen en el fet que la imatge pot ser considerada com un recurs, però també coincideixen que té efectes negatius quan es converteix en l'únic o el principal criteri de valoració personal.

Pel que fa a aquest tema, en els relats de totes les entrevistades s'observa que el capital eròtic, igual que el capital cultural, es transmet a través de l'àmbit familiar. Això implica, que no és un recurs adquirit de manera individual, “no totes les famílies afavoreixen per igual les competències estètiques” (Moreno Pestaña, 2016). Totes les entrevistades afirmen que la imatge física pot facilitar l'accés a determinats grups socials, i també a relacions sexo afectives. Aquesta percepció compartida permet identificar que el capital eròtic pot transformar-se en capital social, en la mesura que genera oportunitats per establir relacions i xarxes socials.

Pel que fa al capital econòmic, tot i que no es va preguntar de manera directa si les entrevistades consideraven que el capital eròtic era convertible en capital econòmic, se les va formular una qüestió relacionada: si percebien la imatge com un recurs. Totes quatre van respondre afirmativament; aquesta valoració, sumada amb la dels altres capitals, permet acceptar la hipòtesi H4: en els relats de les entrevistades s'identifica que el capital eròtic es vincula amb les altres formes de capital: l'econòmic, el cultural i el social.

V. CONCLUSIONS

Globalment, s'ha constatat que tant l'anàlisi de la revisió bibliogràfica com les dades recollides a través de l'entrevista han mostrat una gran consistència com a eines metodològiques, ja que han permès una aproximació sòlida als objectius de la investigació.

Aquesta recerca s'ha aproximat a la comprensió del paper que juga el capital eròtic en la nostra societat i, com aquest impacta en el benestar de les persones, en concret de com afecta les dones, tant en l'àmbit individual com col·lectiu. A partir de la metodologia emprada s'han estudiat quatre dimensions: la relació entre el capital eròtic i les desigualtats socials, la seva incidència en la salut, el capital eròtic i les oportunitats laborals i la connexió amb altres formes de capital, les descrites per Pierre Bourdieu.

Pel que fa a la idea del capital eròtic com a factor de reproducció de les desigualtats, s'ha pogut confirmar parcialment la hipòtesi inicial. A partir de les entrevistes en profunditat s'ha pogut constatar que aquest capital actua com un factor de reproducció de les desigualtats de gènere i de raça; tot i que a partir d'aquestes no es va poder analitzar la desigualtat de classe, l'anàlisi de la bibliografia sí que permet assenyalar que el capital eròtic aguditza també aquesta desigualtat.

Respecte a la relació entre el capital eròtic i la salut, especialment els trastorns de la conducta alimentària, s'ha considerat rellevant explorar si les entrevistades havien patit malestar derivat de la seva imatge corporal, ja que sovint es relacionen amb l'impacte de les normes estètiques dominants i la necessitat de complir amb els cànons de bellesa establerts. En aquest cas, totes les entrevistades van manifestar haver patit en algun moment problemes de salut derivats de la percepció de la seva imatge. Tot i que la intensitat i la vivència del problema varia segons cada cas, diversos testimonis indiquen haver necessitat suport psicològic o fins i tot, haver estat diagnosticades amb un trastorn de la conducta alimentària. En aquest sentit, es pot afirmar que la teoria de Catherine Hakim sobre l'apoderament femení a través del cos, esdevé perillosa quan es trasllada a la pràctica quotidiana de moltes dones.

Referent a la dimensió que emmarca el capital eròtic i les oportunitats laborals no es pot constatar que la imatge tingui un impacte determinant en l'esfera del treball. En aquest sentit, la imatge no es percep com via d'accés privilegiat al món laboral ni com un factor rellevant per a l'ascens professional segons les entrevistades. Tanmateix, es té en compte que aquest tipus de resultat pot estar condicionat pel tipus de mostra i la curta trajectòria professional d'alguna de les participants. Per aquest motiu, es fa evident la necessitat de continuar explorant aquesta dimensió amb una mostra més àmplia per extreure conclusions més generalitzables.

Per acabar, en el relat de totes les entrevistades es pot identificar que el capital eròtic manté una estreta relació amb els altres capitals descrits per Bourdieu. En primer lloc, s'observa com aquest capital actua de la mateixa manera que el capital cultural, ja que es transmet i construeix en l'àmbit familiar a través dels valors i normes de gènere. Pel que fa a la relació

amb el capital social, s'identifica una vinculació clara; el fet de ser atractiu és un factor rellevant que beneficia l'establiment de relacions socials. Així mateix, aquesta dinàmica també es confirma en l'àmbit sexual i sexoafectiu. Finalment, en relació amb el capital econòmic, també s'observa una relació significativa amb el capital eròtic perquè algunes entrevistades relaten com el seu físic ha estat un factor important a l'hora d'accedir a certes oportunitats laborals o, millorar la seva situació financera dins de la mateixa empresa.

L'anàlisi de les quatre dimensions desenvolupades al llarg de la investigació ha permès contrastar les hipòtesis formulades a l'inici. Per resumir, s'han acceptat les hipòtesis primera, segona i quarta, per haver-se constatat que el capital eròtic contribueix a la reproducció de les desigualtats, les entrevistades han experimentat malestar a causa del físic i per identificar en els seus relats interrelació entre el capital eròtic i els altres capitals. Cal destacar a més, que la primera i quarta hipòtesi es troben vinculades, ja que l'acumulació de capitals pot afavorir la reproducció de les desigualtats socials.

Finalment, cal destacar que aquest treball representa una aproximació inicial a l'anàlisi del capital eròtic i el seu impacte en la reproducció de les desigualtats socials. Tot i les limitacions pròpies de l'estudi com la mostra o el temps, s'han assolit els objectius inicials i s'ha pogut aportar coneixement sobre una temàtica poc abordada en les ciències socials. Sens dubte, aquest treball pretén obrir camí a futures recerques que aprofundeixin en la relació que s'estableix entre el capital eròtic i els diferents àmbits de la societat.

VI. BIBLIOGRAFIA

Anderson, T. L., Grunert, C., Katz, A., & Lovascio, S. (2010). Aesthetic Capital: A Research Review on Beauty Perks and Penalties. *Sociology Compass*, 4(8), 564–575.

<https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2010.00312.x>

Frank, K. (2002). *G-strings and sympathy: strip club regulars and male desire*. Duke University Press.

Goffman, E. (2009). *La Presentación de la persona en la vida cotidiana* (2a ed.). Amorrortu.

Green, A. I. (2008). The Social Organization of Desire: The Sexual Fields Approach. *Sociological Theory*, 26(1), 25–50. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2008.00317.x>

Green, A. I. (2011). Playing the (Sexual) Field: The Interactional Basis of Systems of Sexual Stratification. *Social Psychology Quarterly*, 74(3), 244–266.

<https://doi.org/10.1177/0190272511416606>

Hakim, C. (2010). Erotic Capital. *European Sociological Review*, 26(5), 499–518.

<https://doi.org/10.1093/esr/jcq014>

Hakim, C. (2012). Capital erótico: El poder de fascinar a los demás . Debate.

Hooks, B. (2015). *Black looks : race and representation : pbk*. Routledge.

Illouz, E., Kaplan, D., & Merlo, V. (2020). *El capital sexual en la modernidad tardía* (1a. edición digital.). Herder Editorial

Ioana Corina Benga. (2022). Influența capitalului erotic asupra succesului profesional și social. *Sociologie Românească*, 20(1). <https://doi.org/10.33788//sr.20.1.3>

Kempadoo, K. (1999). *Sun, sex, and gold : tourism and sex work in the Caribbean*. Rowman & Littlefield Publishers.

McRobbie, A., & Filella, R. (2023). *El desmantelamiento del feminismo : género, cultura y cambio social*. Ediciones Morata.

Mears, A. (2015). Girls as elite distinction: The appropriation of bodily capital. *Poetics (Amsterdam)*, 53, 22–37. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2015.08.004>

Menéndez Menéndez, I. (2014). *Alianzas conceptuales entre patriarcado y postfeminismo: a propósito del capital erótico*.

Molina Derteano, P. (2020). *La nueva bestia negra de la sociología: el capital erótico*. Revista Científica de UCES, 25(1), 178–207.
<https://publicacionescientificas.uces.edu.ar/index.php/cientifica/article/view/769>

Moreno Pestaña, J. L. (2016). *La cara oscura del capital erótico : capitalización del cuerpo y trastornos alimentarios*. Ediciones Akal.

Moreno Pestaña, J. L., & Bruquetas Callejo, C. (2016). Sobre el capital erótico como capital cultural. *Revista internacional de sociología*, 74(1), e024-e024.
<https://doi.org/10.3989/ris.2016.74.1.024>

Wacquant, L. J. D. (1995). Pugs at Work: Bodily Capital and Bodily Labour among Professional Boxers. *Body & Society*, 1(1), 65–93.
<https://doi.org/10.1177/1357034X95001001005>

Wolf, N. (2003). *El Mito de la Belleza* (2nd ed., Vol. 21). Continta me tienes.

VII. ANNEXOS

Annex 1. Transcripcions entrevistes

1.1 Transcripció entrevista E1

Data: 18/5/2025 Hora inici: 17:36 Hora final: 18:03
--

P. Em podries explicar com ha estat la teva trajectòria laboral?

E1. Bueno la veritat és que positiva, però també he tingut anys molt complicats a la feina, a nivell personal i a nivell general per l'empresa. Molts problemes de pagaments gent que volia comprar l'empresa...Inestabilitat també...

P. A quina edat vas començar a treballar?

E1. Als catorze.

P. A on?

E1. A Majorica.

P. Com vas trobar la feina sent tan jove?

E1. Bé, en aquella època llavors estàvem a una acadèmia de senyoretes, era l'any 1973 i a la meua escola moltes empreses trucaven demanant una persona, una noia que estigués preparada, moltes vegades la demanaven per mecanografia, unes altres vegades en comptabilitat, altres vegades depèn la necessitat de l'empresa i la professora que era la directora de l'escola a mesura que anàvem complint anys i no volíem fer carrera universitària, ens anava col·locant a les empreses. Hi havia varies eh que trucaven a aquella acadèmia. Una d'elles era majòlica, un altre era cafè soley, nestlé també i bé, ens van anar repartint, conforme anaven trucant ens anava col·locat la professora.

P. Com recordes aquella etapa la feina?, quin era l'ambient?

E1. Com que he dit abans n'hi ha èpoques de tot, moltes vegades volia marxar de la feina perquè no estava gust amb alguns companys o algun superior i bé vaig anar aguantant i ja després millor i ja els últims anys de feina han sigut per mi els millors.

P. Els últims anys quins van ser, quina edat tenies?

E1. Doncs em vaig jubilar als seixanta-tres.

P. O sigui tu vas començar amb catorze anys ja et vas jubilar a la mateixa empresa?

E1. Sí, tota la vida i vaig també fer moltes tasques diferents dins de la feina

P. Quina era la relació amb els homes/directors llavors?

E1. Al llarg dels quaranta-set anys que vaig estar treballant només va em va passar amb un director quan jo era molt jove tenia quinze anys i només feia un any que estava a la feina. Aquest home em deia que m'equivocava passant uns albarans i que havia de pujar al seu despatx a passar els albarans perquè des de la meua taula deia que ho feia malament i em va fer xantatge, i em va dir que volia quedar amb mi perquè volia parlar i m'amenaçava com dient si no ho fas ho diré a algun superior perquè et facin fora de la feina i em va dir que aquella tarda, no, l'endemà, que havia d'anar a un restaurant, que encara està, el restaurant Manel, al carrer Vallespir i que havia d'anar allà. Llavors jo li vaig comentar a la meua mare i em va dir: “no, no, vamos a ir, pero vamos a ir las dos”, i clar jo era molt jove jo tenia quinze anys i em vaig sentir molt malament, no em va fer res però bé, la intenció era sens dubte intimidar-me i “a estar por debajo de él y a saber qué es lo que pretendía”.

P. Quan us va veure aparèixer?

E1. Sí, estava fora a la porta del restaurant i quan va veure que jo anava amb la meua mare de seguida es va col·locar, va entrar corrents cap a dins i la meua mare va dir, “va! ya nos podemos ir” i a partir d'aquí ja no va passar res més amb ell i em va deixar estar.

P. O sigui que vas patir assetjament sexual per part d'un home?

E1. Sí, sí em deia que feia la feina malament...

P. Al llarg de la teua etapa laboral has tingut la sensació que la teua imatge física ha influït en el tracte i en les oportunitats laborals?

E1. No

P. Recordes alguna situació concreta on t'hagis sentit discriminada o afavorida per la imatge física la feina?

E1. Bueno, hi ha moments en què sí doncs no sé... quan l'empresa va passar a estar tan malament econòmicament, ells tenien les models que els hi pagaven per fer pas de model de les joies i sí que m'ho van demanar a mi si jo podia fer de model per no pagar a models professionals i en alguna ocasió em van demanar que fes de model.

P. En aquest cas et vas sentir afavorida per la teua imatge?

E1. Bueno era jove no tenia més de... No sé quina edat però era jove.

P. T'has trobat mai pressionada a cuidar més el teu aspecte físic per encaixar en el teu lloc de feina?

E1. No el que passa és que sí per la meva feina la imatge, home si una mica l'havies de cuidar no podia anar de qualsevol manera.

P. Com creus que es percebia la imatge en aquell lloc de feina?

E1. Jo crec que per a ells era important.

P. I a la teva manera de veure-ho com creus que es valora a l'aspecte físic en la nostra societat?

E1. Suposo que com abans si una persona té un físic agradable i a més a més es cuida i és prudent quant a la vestimenta i tal doncs jo crec que els agrada, més que 'una persona descuidada.

P. Es valora positivament?

E1. Jo crec que sí.

P. Recordes si has viscut moments en què el físic condicionava el tracte que rebies?

E1. Bueno suposo que quan ets jove.

P. Com t'has sentit amb la teva imatge al llarg dels anys?, creus que ha canviat la mirada sobre tu mateixa?

E1. Jajaja, ui ui

P. Vull dir que tens una percepció més positiva amb el teu cos?

E1. Bé, la veritat és que quan vas complint anys la cosa d'anar molt arreglada.. Passes més no?, i el fet de no haver d'anar a la feina doncs la veritat és que jo ara he baixat molt el nivell d'exigència amb la presentació, ara vaig al que és còmode.

P. Per tant, et sembla important tenir un bon aspecte físic?

E1. Si.

P. Què vol dir això de tenir un bon aspecte físic?

E1. Bé, també és una manera de ser educada amb la gent no sé per què si a mi em conviden a un dinar mm que sé que serem diverses persones i tal, ja per la persona que et convida doncs ja fas una mica d'esforç per estar ben presentada.

P. Per tant, diries que un bon aspecte físic té un component de respecte cap als altres?

E1. Una mica jo crec que sí. A mi no m'agradaria convidar algú a una festa meva i que es presentés de qualsevol manera, no m'agradaria per mi és una falta de respecte.

P. Hi ha hagut moments en què t'ha sentit malament amb el teu cos?

E1. Sí.

P. Quan eres més jove?

E1. Quan era més jove i ara el que passa és que m'ho trec de seguida del cap no li dono tanta importància.

P. Has rebut comentaris sobre el teu físic que t'han afectat emocionalment?

E1. Si

P. Recordes quins?

E1. No en concret, jo de petita era molt “*gordeta*” i sí, clar que estava condicionada. No per les meves companyes sobretot que sempre ho penso, les meves companyes de l'escola que era quan jo estava molt “*gordeta*” perquè sempre he tingut molt bona amistat amb elles encara les conservo i mai m'han fet “*bullying*”, però jo sí que em trobava una mica... ho compensava amb unes altres coses, intentava compensar-ho amb unes altres coses, però sí que clar, notava que totes estaven normals, primes i jo era una mica la “*gordita*”. No és que estigués molt contenta d'aquella època la veritat.

P. Per tant, diries que has experimentat angonya o depressió a causa de la imatge corporal?

E1. Conscientment no ho recordo. No t'ho sabia dir, potser sí, eh?

P. Has viscut moments en què t'has sentit pressionada per com hauries de ser físicament per encaixar?

E1. No, pressionada no. La pressió te la poses tu mateixa no perquè ningú t'ho digui, no.

P. Realitzes alguna pràctica per cuidar-te físicament i emocionalment?

E1. Si que intento caminar i després vaig un dia a la setmana a Pilates. Intento moure'm, podria fer més però bueno.

P. Tens alguna rutina alimentària?

E1. Sí, sí que la tinc. Molta verdura, molta planxa i amanides i quan toca menjar-me un arròs me'l menjo, vull dir que tampoc és que sigui molt estricta, també m'agrada menjar cigrons i lletilles de tant en tant perquè sé que ho necessita el cos, faig una dieta mediterrània.

P. Recordes si quan eres petita es donava importància a la cura de la imatge en el teu entorn familiar?

E1. Sí, per part del meu pare sobretot, al meu pare no li agradava que jo estigués grossa, no li agradava perquè veia que no anava per bon camí i que era molt guapa i que no podia treure-li el partit.

P. O sigui que per part del teu pare (un home) et donava a entendre que aquesta imatge no era l'adequada per estar en societat?

E1. Sí que es comentava a casa de dir: "no pot ser que estigui tan grossa".

P. I per part de ta mare?

E1. Va continuar també, però no tant, però bé va arribar un moment que sí, que ella mateixa m'amagava els dolços i les galetes i tal i diu que jo m'aixecava a mitjanit i m'inflava.

P. T'havien dit a casa com havies de vestir o si t'havies de maquillar?

E1. No, jo més bé era espontània, em sortia de l'ànima a mi pintar-me. Jo ho feia i la meva mare no ho feia, jo era la que li deia la meva mare: "mama píntate", perquè m'agrada que estigues bé i pintada i anava molt poques vegades i jo veia les mares de les meves amigues que anaven totes guapes, arreglades i elegants i a mi m'agrada que ella també ho anés.

P. Quins missatges diries que et van transmetre de la imatge a casa?

E1. Bé, van decidir de portar-me a un metge, a una endocrina, tenia tretze anys i em van posar a règim i a partir d'aquí doncs bueno jo ja mateixa vaig agafar una mica el rol, conforme em vaig anar aprimant, em vaig anar agradant molt i vaig dir ah, doncs és això el que necessito, no menjar galetes, no menjar polos...

P. Diries que en algun moment de la vida la teva imatge ha influït positivament en les teves relacions socials?

E1. Sí

P. En quins àmbits diries?

E1. Bé, no sé jo crec que amb tots, no?, vull dir que una persona que té un físic normal, agradable i li agrada anar arreglada i tal i ets jove doncs s'agraeix. A la gent això li agrada.

P. Diries que et pots sentir més acceptada?

E1. Sí, però acceptada perquè jo ja soc així, vull dir no ho faig amb esforç. Jo no ho he fet mai per ningú en concret, ho he fet per mi.

P. Alhora d'establir relacions de parella o sexuals, creus que la teva imatge ha estat un factor rellevant?

E1. Sí, el que deia abans doncs que no és el mateix una persona deixada que una persona que s'arregla, es veu més atractiva.

P. Per tant, creus que té més oportunitats d'aconseguir parella?

E1. Sí suposo que sí, jo conec persones que han passat olímpicament del tema, ni cremes hidratants a la cara, amb les cares de "cartón" i bueno per elles estava bé, s'estimaven més això que perdre el temps en un mirall.

P. Tu creus que és important la imatge?

E1. És important però per unes persones més i per a unes altres no tant.

P. Hi ha qui diu que el físic és un avantatge social i es pot fer servir com un recurs, et fa sentit això a tu?

E1. Sí, més sí que no.

P. En quins moments creus que seria un recurs?

E1. Professionalment, però bueno no només és el físic perquè si és guapa, però és una tia estúpida i impertinent i tal... tot el físic se'n va a fer punyetes. A la feina a mi m'ha passat. Feien una fira a Montjuïc, a l'estant de Majorica, que hi havia molts estants de moltes empreses i si necessitaven suport perquè hi havia molts clients, trucaven a la feina perquè jo anés cap allà, que agafes un taxi i te'n vagis cap a Montjuïc que has d'estar a l'estant. Clar, jo tinc una companya, la Merche que aquella anava amb unes sabates trencades per no comprar-se unes sabates, les portava totes xafades com si fos una sabata mocassin, les portava com si fos una espadenya d'estar per casa. Clar, a ella no li podien dir que anés, era un coco quant a informàtica, però no li podien dir que anés a la fira i estar amb clients i saber estar.

P. Diries que en altres àmbits el físic és un recurs?

E1. Sí, sí jo crec que sí. Jo no he sabut aprofitar el meu físic i no l'he fet servir mai conscientment, sí que he tingut moltes oportunitats on m'han tirat la canya i jo he fet veure que no m'he donat compte.

P. T'agradaria afegir alguna cosa més?

E1. No, no, no, no perquè no sé què podria dir més

P. Doncs moltíssimes gràcies pel teu temps.

1.2 Transcripció entrevista E2

Data: 19/5/2025 Hora inici: 12:58 Hora final: 13:41
--

P. Em podries explicar com ha estat la teva trajectòria laboral?

E2. La meva trajectòria laboral? És molt curta.

P. Bueno, ets molt jove.

E2. Soc molt jove. La meva trajectòria laboral... Bueno, sempre des que tinc 17 anys he estat treballant als estius en casals d'estiu en colònies, camps de treball, diferents coses. I ara des de fa dos anys que estic treballant també durant el curs a mitja jornada, bueno, menys temps, 12 hores fixes a la setmana com a entrenadora d'atletisme.

P. Molt bé, o sigui, et dediques al món de l'esport. Als 17 anys vas començar a treballar... A on?

E2. On? A Flaçà, en un poble petit, en un casal d'estiu.

P. Com vas trobar aquesta feina, sent tan jove?

E2. Doncs suposo que de boca orella com que el meu poble és tan petit era com que sabia que buscaven gent per aquest treball, jo tenia el curs d'entrenadora i el volia treure el de monitora llavors, boca orella, bàsicament.

P. Llavors sí que tenies una titulació específica per poder desenvolupar aquesta feina?

E2. Sí, m'ho havia tret el mateix any als 17.

P. Perfecte. Com recordes aquella primera etapa de la feina?

E2. No era la feina de la meua vida, ho feia com bàsicament per guanyar-me un primer salari o sigui, no m'encantava m'havien tocat nens molt petits i tampoc no m'agradaven, però bueno, no sé era per fer alguna cosa durant el juliol i per guanyar alguna cosa de diners per mi i ja està, però no m'ho vaig passar superbé o sigui, l'equip de monitors estava bé tothom es coneixia, tothom era del poble i estava bé, em sentia ben tractada però no, com a la feina en si no m'agradava gaire.

P. Quina era la teva relació amb els homes i els directors?

E2. Mira, una cosa que això ja m'he fixat diversos cops que el que no m'agradava és que estaven totes les monitores dones amb els nens més petits, i en canvi, més petits vull dir com d'infantil fins a primer de primària o alguna cosa així com fins que tenen set anys tot eren noies en canvi, des que són de vuit anys fins a setze tot eren nois i això era el que em feia molta ràbia perquè és com, jo potser a mi m'agradaria estar amb més grans, però no m'han posat perquè soc una noia, n'estic segura.

P. Clar, el rol de cuidadora, no?

E2. Sí, sí, total, que has de fer literalment netejar culs quan són tan petits Sí, que asco, és que per això no m'agrada. Val sí, o sigui el meu jefe sí que era un home, però vull dir, amb ell bé, era molt amable.

P. I al llarg de la teva etapa laboral has tingut la sensació que la teva imatge física ha influït en el tracte i en les oportunitats laborals?

E2. En la meua etapa laboral, no. L'únic és, per exemple però crec que, o sigui, depèn molt del lloc específic on estic ara que és com, el món de l'atletisme i que hi ha un tipus de roba que és diferent del món del hàmbol, que és d'on vinc més jo. Llavors, si pel món de l'atletisme sí que tothom tant homes com dones, porten com roba molt arrapada, no sé si has vist mai com als olímpics o així, els tios porten com literalment com un mallot de bany quasi, com superarrapat, però les dones igual, saps? I és com que jo, per exemple, no m'hi sento còmoda i sóc com l'única persona que no va així i a vegades penso, potser m'hauria de posar pantalons, tipo jo porto aquest tipus de pantalons, saps? Potser m'hauria de posar com leggings o alguna cosa així, però no tant per pressió de gènere sinó com per pressió del tipus d'esport on estic, però a part d'això res.

P. Recordes alguna situació concreta on t'hagis sentit discriminada o afavorida per la teva imatge física?

E2. Espera, no que pugui pensar i també tinc molt poc món laboral, perdó soc molt avorrida. He viscut poc.

P. T'has trobat mai pressionada a cuidar més el teu aspecte físic per encaixar en algun lloc de feina? Amb això que dius, que t'hauries de posar el mallot?

E2. Exacte, però no tant perquè m'ho hauria de posar o no m'ho hauria de posar i no crec que m'hagi condicionat gens a l'hora d'escollir la meua feina i a l'hora de valorar-me, vull dir, l'any passat quan em va ascendir de posició per dir alguna cosa, jo era igual vestida que vaig ara vull dir que no crec que tingui res a veure simplement com jo em veig diferent a l'altra gent a l'hora

de vestir-me però no crec que això m'hagi condicionat en cap forma Bueno, és més una... Sí, com una preferència.

P. Sí, vestir-te diferent diries que és més una marca personal

E2. Clar, sí, exacte.

P. Com creus que es percep la imatge en el teu lloc de feina?

E2. Què vols dir?

P. Vull dir que si creu que alguns cànons de bellesa estan més valorats que altres?

Aviam com per exemple crec que es veuria molt raro si jo fos molt obesa, per exemple i estigués fent una feina com a entrenadora crec que això sí que seria com una cosa que destacaria molt el tema corporal en aquest sentit però no crec que tampoc em pogués afectar negativament o sigui, negativament el sentit és que sí que potser la gent et miraria o et qüestionarien com la teva validesa com a entrenadora però no crec que això et pogués afectar a l'hora de contractar-te o a l'hora de les famílies confiar en tu perquè crec que aquí, en el meu lloc de feina hi ha com dues posicions molt importants que són la part dels altres treballadors de l'equip, els altres entrenadors els jefes i tal, però també hi ha com una part de les famílies que al final les famílies, tu tens contacte amb les famílies i llavors també ells opinen sobre tu o si hi ha un mal comportament es pot informar als teus superiors tot i que, clar, jo penso que això va més relacionat amb el comportament que no amb la teva forma física o amb l'aspecte llavors crec que en aquest sentit és que no em condiciona.res.

P. Continuem, i a la teva manera de veure-ho, com creus que es valora l'aspecte físic en la nostra societat?

E2. Uf, molt i més com a dona segur que els homes també tenen altres coses tampoc no he viscut mai com a home no sé com es viu, però amb les dones, molt o sigui, mira, això t'ho volia explicar jo crec que hi ha com 3 elements que són supernormalitzats que sento que són totalment apràctics per les dones que són el maquillatge, els bolsos i els talons o sigui, aquestes 3 coses és com que són zero pràctiques i són perjudicials per a la salut o sigui, els talons et fan un mal a l'esquena que flipes i els peus, òbviament els bolsos que molta gent va carregada fins i tot a la universitat que les noies porten bolso tio, si portes llibres, si portes ordinadors si portes coses, és que et destrosses també les espatlles i el maquillatge, amb tots els químics i tot, la pell és dolentíssim i això són 3 coses que sento que estan supernormalitzades i jo al no utilitzar-les crec que sí que és com ostres, que raro no utilitzar cap d'aquestes 3 no he sentit mai la pressió d'utilitzar-les encara però és com que són 3 coses supernormalitzades que penso, hòstia que fort que tantes dones ho estiguin portant vull dir, no sé si hi ha estadístiques, però segur que com el 90% de les dones o més, porten una de les 3 i és molt fort, eh és molt fort, Anna.

P. Ara que ho dius així, tal qual sí, per tant, tu mai t'has maquillat?

E2. No

P. Era una pregunta que volia fer-te, no?, que opinaves del maquillatge, però també, ja conec la teva resposta, però també que opines de la pràctica de les cirurgies estètiques?

E2. Ah, cirurgies estètiques.

P. Entenc que va una mica en la mateixa línia que el maquillatge, no?

E2. A mi no m'agraden gens les cirurgies estètiques crec que buf, o sigui, fan molt de mal o sigui, que és allò que a vegades hi ha aquest discurs de, bueno si et fa feliç, si t'has de sentir millor amb tu mateix fer una cirurgia estètica, no sé què pot ajudar-te, o sigui, ok jo no diria mai a ningú, no, no et facis això, però sento com que bueno, no sé, si no sé si et molesta molt tenir un nas, de certa forma, si te l'operes realment ja no tindràs cap altra inseguretat o, vull dir, no sé si realment és la solució no ho sé, no en tinc ni idea, no m'he operat mai, però no sé si realment és una “tirita” saps, com un “parxe” com a altres coses que potser s'han de treballar d'una altra forma, no ho sé no diria mai a ningú, no et facis això, està prohibit, però també hi ha com moltes altres parts que són com... és una operació hi ha molts riscos, també i sobretot, crec que l'operació estètica més comú en les dones és posar-se implants mamaris, la de dones que llavors se'ls han hagut de treure perquè tenien problemes físics, que s'havien obert que tenien com molts problemes que se'ls havien de treure per salut revertir una operació encara és més difícil bueno, una de riscos per la salut totalment necessaris, crec.

P. Opines el mateix que amb els bolsos amb les sabates i amb el maquillatge..

E2. Sí, però amb la diferència que una operació primer de tot hi ha un component de classe que als homes es pot permetre fer-se una operació estètica i bueno, hi ha un component de salut més heavy que el d'un bolso, jo crec vull dir, tens uns riscos més alts vull dir, quan t'obres literalment el nas, home, és una operació totxa, estàs un mes o alguna cosa així amb la cara que no pots fer res, quasi i en canvi un bolso és com bueno si ho portes durant molts anys és clar que segurament estaràs torta de les espatlles, però al final és una cosa que si ho deixes de fer es pot revertir, no és res que estiguis fent com una operació que estàs literalment obrint amb un bisturí al teu cos i que això no vol dir que les operacions que hi ha altres operacions que passen una mica per estètiques o de salut jo què sé, la reducció de pit per exemple, crec que és molt diferent que un implant de pit també s'ha de fer una distinció perquè és més enfocat a la salut, o fins i tot portar bràquets que també ho trobo diferent crec que són coses diferents que canviar-se el nas bueno, a més diuen que alinear-se les dents és per salut en principi s'ha de netejar millor l'oclusió i no sé què però també hi ha un gran component estètic a l'hora de posar-se-les, sí.

P. Vale. Continuant amb això has viscut moments en què el físic condicionava el tracte que rebies?

E2. Jo crec que no o com a mínim no n'he estat conscient jo crec que no aviam també he de dir que jo crec que soc una persona bastant estàndard vull dir que ni he tingut del pretty privilege per una part, ni he tingut no sé si existeix el contrari d'això vull dir que en aquest sentit també crec que tampoc no he destacat ni per una banda ni per l'altra.

P. Com t'has sentit amb la teva imatge al llarg dels anys?, creus que ara mateix podries dir que ha canviat la teva mirada sobre tu mateixa?

E2. Sí, segur quan jo era una nena deia, no m'agrada això, no m'agrada allò altre que penso que això malauradament els hi passa a molta gent segurament a moltes noies i quan estava fent el canvi de pubertat i tot, jo penso que també em faltava informació de com canviava el meu cos, com es desenvolupava, que et creixien pèls a tot arreu i que llavors trobaves models i deies, per què ells no en tenen?, i és com, ostres, aquest tipus de coses que penso que pot ser també ve per part d'educació de, ostres, a mi mai ningú m'ho va explicar això vull dir que també era una opció totalment legítima no depilar-se, per exemple o bé, no sé, penso que sí que 100%, 100%, 100 % la meua imatge corporal ha canviat molt des que tinc, jo què sé 11 anys o 10 anys que comences a desenvolupar-te bé, en el meu cas que em vaig començar a desenvolupar fins ara que en tinc 23 que jo penso que ja he sentat en moltes més coses, òbviament jo també o sigui, vaig anar 4 anys al psicòleg i hi havia altres, o sigui, entre altres temes també tocava com estava amb mi mateixa com em veia a mi mateixa, com em sentia amb mi mateixa i jo penso que aquest procés psicològic també m'ha ajudat com de simplement acceptar com és ara el meu físic, òbviament com és la meua personalitat però també com la part física, com és el meu físic i que no vol dir que digui ai, és que soc tan guapa, m'encanta com em veig no, no vol dir això, simplement és com ok, hi ha dies que t'agrades més hi ha dies que t'agrades menys, però simplement que això no et condiciona el teu dia a dia ni la teua forma de tractar-te tu ni acceptar com et tracten els altres, simplement d'acceptar el que tens i ja està.

P. Molt bé, per tant tu diries que és important tenir un bon aspecte físic?

E2. Aviam és veritat que si tens un bon aspecte físic segurament en molts àmbits socials se't passarà d'una altra forma, si tens aquest pretty privilege com de a mi no m'ha passat mai, és el que deia, però segurament hi ha feines que sí que sortiràs beneficiat si et veus què vol dir veure's millor si sembla que t'arreglis molt o sembla que facis molt d'esport o sembla que, no sé, suposo que si estàs dins dels cànons estàndards de bellesa suposo que això segur que et beneficiarà en alguns aspectes laborals, socials no sé si hi ha alguna cosa més segur, però no ho sé, o sigui quina era la pregunta?

P. Et sembla important tenir un bon aspecte físic?

E2. Bueno, o sigui, sento que és més important com que a tu t'agradi el teu aspecte físic què vol dir per tu tenir un bon aspecte físic?, bona pregunta clar, jo ho relaciono més tenir un bon aspecte físic ho relaciono molt en el meu cas com una cosa de salut, és a dir tenir un bon aspecte

físic no passa per veure's per una forma sinó sentir-se d'una forma saps? com de ostres, em sento que tinc energia, que em puc moure, que puc solucionar els meus problemes tant mentals com emocionals com físics d'ostres, és que he de fer feina i soc capaç de fer-la també això, jo crec que és com l'aspecte clar, l'aspecte físic, però l'aspecte físic això per mi va com molt relacionat amb la salut sí, no ho sé també com en tema higiene potser hi ha gent que sembla com que protegeix més que l'altre no ho sé, per mi tenir un bon aspecte físic també passa com molt per dutxar-se, portar roba fer bona olor no ho sé, que a més és un privilegi que hi ha molta gent que no es pot permetre en aquests sentits, o sigui que també passa per un component de classe segurament no ho sé, per mi això un bon aspecte físic.

P. Al llarg de la teva vida hi ha hagut moments en què t'has sentit malament amb el teu cos?

E2. Sí, 100% jo crec que quan tenia com 17, 18, 19 anys, va ser com per mi el pic de què m'està passant, no “me gusta” el meu cos no ho sé, suposo també que jo crec que coincidia molt en una etapa de molts canvis o sigui, penso que també al final o sigui, no sentir-te bé amb el teu cos jo penso que és una conseqüència d'una altra cosa jo penso que la causa radica en altres llocs, i simplement és com que emergeix en forma de, no m'agrada el meu cos però també pot emergir en forma de trec males notes, també pot emergir en forma de no m'importa res, també pot emergir en forma de bec i fumo cada dia, no ho sé és com la meva percepció llavors, en el meu cas que jo no m'agradés el meu cos jo penso que venia com d'altres inseguretats abans de jo què sé, era el moment que acabava xerrat i era com he de ser perfecta, he de treure molt bones notes perquè ja tinc uns pensaments d'abans de he de ser perfecta, ho he de fer tot perfecte he d'entrar en la carrera que vulgui, que llavors la carrera que vaig entrar necessitava un puto cinc, però vull dir que jo penso que simplement el no veure'm bé amb el meu cos venia d'altres coses de darrere i que simplement quan jo vaig a la teràpia i vaig treballar de les causes que estaven darrere d'això la conseqüència va desaparèixer en el meu cas no ho sé, òbviament pot ser tothom diferent però jo penso que en el meu cas això de no estar bé amb el meu cos o de veure'm o de no agradar-me com em veia era una conseqüència d'un problema més profund segurament amb moltes arrels de traumes infantils o coses d'aquestes jo crec.

P. Has rebut comentaris sobre el teu físic que t'han afectat emocionalment?

E2. Algun cop?, no l'únic que recordo és un dia que la meva mare m'ha dit, ai no tens gens de cul és l'únic que m'ha dit, no m'ha dit mai més res més però m'ha dit un dia i m'ho ha dit com de broma, crec però òbviament això em va sentar malament i aquest ha estat l'únic comentari que mai algú m'ha fet l'únic, o com a mínim l'únic que jo puc recordar està molt bé i me'n recordo també d'un dia que estava a acampaments quan era més petita quan devia tenir com 12 anys o així o menys, o 11 anys jo tenia les celles juntes en aquell moment i un nen que era un bully, era un nen que es posava amb tothom que llavors mirava qualsevol cosa amb qui posar-se em va dir, ai per què tens les celles juntes? m'ho va preguntar i això m'ha afectat i jo penso que llavors, òbviament això ja venia com d'una pressió social de ningú té les celles juntes soc

l'única persona que té les celles juntes que jo crec que ell simplement m'ho va preguntar, saps?, ell no se'm va riure directament i jo penso que ja vaig ser jo que va fer com tota l'associació de m'ho està dient perquè ningú les té això vol dir que si ningú les té i només jo les tinc és dolent però tota aquesta associació va ser meva sí, mindset és tot 100%.

P. Llavors bueno, pel que dius tampoc has patit gaire els comentaris relacionats amb el cos i experimentar ansietat o depressió per la imatge física.

E2. Jo penso això quan tenia com 17, 18, 19 anys que en aquest moment sí que era com que em preocupava moltíssim, era com que m'angoixava molt, era com que hi havia coses que menjava menys i coses així i aquest moment sí que va ser quan vaig dir, ui, potser això s'ha d'estar dintre les mans millor que vagi a teràpia però va ser com aquest moment que penso i que jo mateixa vaig ser com d'ostres no estic bé, vull anar a teràpia vull dir que sento que no es va tornar massa boig perquè també n'era molt conscient del que m'estava passant, crec.

P. però la causa d'entrar en teràpia va ser específicament pel cos o van ser altres causes?

E2. Jo crec que van ser una sèrie de coses de jo no estar bé anímicament de jo no sentir-me bé amb el meu cos, jo no sentir-me bé amb mi mateixa, com de ser molt autoexigent o molt crítica i com de també, vull dir això m'afectava el meu dia a dia, jo com que mai estava bé, jo pensava, tio, no és normal que estigui, també durant la pandèmia vull dir, això també crec que ho anava gravant d'estar estirat al llit fins que no tinc ganes d'aixecar-me. Crec que això també és molt dependent de la pandèmia, però bueno, vull dir, va ser a la meua època també i ho vaig veure d'aquesta forma jo penso que van ser un seguit de coses també, la meua imatge corporal que em van dir, bueno, fes -te un mirall va bé, ja va haver-hi un punt de reflexió aquí de m'he de cuidar més, el cos està pesant exactament m'he de cuidar més psicològicament perquè en termes de salut jo estava anava a córrer cada dia, feia molt esport menjava hiper el que es considera entre cometes clean, com de només aliments orgànics, 100%, que ho cuinava tot jo també tenia més temps, saps?, però vull dir que en aquest sentit físicament jo penso que estava superbé, però mentalment estava a la merda saps?

P. I pressió per sentir que has de ser d'una determinada manera?

E2. Sí, com de he d'encaixar he de ser de tal forma, jo penso que quan ho vaig viure més va ser en l'adolescència com durant l'ESO ja ho vaig generar potser, més l'ESO que el vaig generar, tampoc no ho recordo molt però sí que, o sigui, jo sempre anava amb xandall al col·legi bé, clar, a vegades diferent com vas a l'escola com vas a l'institut, no?, però jo en aquell moment em va costar fer el canvi de ostres, he de portar texans saps?, perquè tothom porta texans, llavors jo també he de portar texans perquè jo no tenia texans fins al primer d'ESO, no en tenia. Llavors, això, el tema texans me'n recordo molt com... què més?, altra pressió estètica sí, òbviament, també hi havia les típiques com noies populars quan feia l'ESO i era com que totes anaven igual, saps?, jo pensava, vale, totes són primes totes estan maquillades, totes tenen nòvio totes jo què

sé, porten aquesta marca de roba no sé, segurament alguna d 'Inditex també en diré i així jo pensava, vale, doncs jo he de fer el mateix, no?, he de com seguir els seus passos i és com, uà, per què ens estem emmirallant amb aquest tipus de persones?

P. Tu ho vas fer?

E2. No, no, perquè em feia mandra, sincerament si no m'he maquillat mai, també és com perquè sempre m'ha fet com mandra fer el pas de ai, he d 'anar a buscar un... és com, he de comprar, he de pagar com una, no sé, i tampoc no sabia que he de comprar-me, la veritat ja, ja, ja, com la mandra aquesta de, uà, per què he d'invertir en això que no crec que em faci feliç, o sigui, no em fa com il·lusió, saps?, o sigui, no sé, potser a algú li fa moltíssima il·lusió maquillar-se perquè sempre és com més artístic, fantàstic, però com que a mi no em crida l'atenció, tampoc no ho faig.

P. Que bé! I realitzes alguna pràctica per cuidar-te físicament i emocionalment?

E2. Intento passar el màxim temps possible fora, tenir com aire. Simplement, un dia, si he estat molta estona a dins doncs sempre anar a passejar, que em toqui l 'aire, estar a prop de la natura o sigui, per exemple, a Barcelona ho trobo més difícil, però llavors, quan necessito estar més en contacte amb la natura, intento anar al mar, que és com l'espai natural més ampli de Barcelona més que anar a algun parc o així, que no deixa d'estar bastant massificat. Llavors jo penso que estar fora i estar en la natura amb aire fresc i així, és el que em va millor com per cuidar-me i llavors també estar amb amigues, tenir amigues és supernecessari per cuidar-se mentalment i com psicològicament tenir una xarxa al teu voltant: capital social, i llavors com a nivell més físic ara aquest any no puc jugar a handbol perquè estava lesionada i a més a més no tenia temps i tal, sí que vaig al gimnàs intento anar-hi bastant sovint 4 o 5 cops a la setmana, tot i que per exemple la setmana passada no vaig anar-hi cap dia i no passa res, tampoc no m'estressa el fet de durant un temps no puc anar, ok, no passa res estar amb altra gent, estar amb la meva família i no puc anar al gimnàs durant 10 dies, ok això no m'estressa però sí que intento anar-hi sovint per fer sobretot exercicis de força que llavors sí que també hi ha molta gent que et diu ai, però sembles un home, quedes supermusculada si fas exercicis de força, no sé què però a mi sincerament és totalment igual és més, trobo que són bastant atractius és bastant atractiu tenir un múscul i és una cosa que a mi m'agrada, em sento bé quan veig que milloro, que aixeco més pes que puc aixecar el meu pes corporal, són coses que m 'agraden fer com a nivell més de cuidador físic.

P. Molt bé, i dietes o alimentació, et cuides amb...?

E2. Menjo de tot equilibrat, menjo de tot he intentat no menjar gaire carn perquè durant una època vaig ser vegetariana, però ho vaig deixar de ser quan veia que era com una mica obsessiu de no, és que he de menjar sempre perfecte, no puc menjar mai carn i em sabia com molt de greu sobretot amb coses socials no menjar carn quan tothom n'estava menjant això era el que

em sabia com més greu, o peix per exemple i llavors aquí va ser ostres, m'està sabent supergreu, no pot ser que per la meua dieta senti que m'estigui perdent coses i em sàpiga greu si em donés igual, “estupendo” però no em sabia igual i llavors vaig començar a menjar carn però intento menjar-ne molt poca llavors, en aquest sentit això no sé si es considera cuidar -se o no, no ho sé bueno i a part d'això em poso molta crema solar no venia a veure això amb la dieta però com a cuidar-se em poso sempre molta crema solar perquè com que intento sempre estar fora,estic molt pendent de la crema solar perquè m'ho diu molta gent això, tinc un pot a cada motxilla a cada tot molt bé, important per mantenir la pell ben cuidada que bé bàsicament com a dieta intentar el més equilibrat possible però sense haver de ser gent restrictiva.

P. Perfecte, recordes si quan eres petita es donava importància a la cura de la imatge en el teu entorn familiar?

E2. En el meu entorn familiar per part de la família de la meua mare no, no crec que s'hagués donat gaire importància. Tothom anava jo recordo com el tipus de roba i el tipus de comentaris o coses així que es feien i no sento que fossin gens que poguessin posar cap mena de pressió i que ningú es maquillava no m'estava, bueno no sé, era com molt més chill en canvi sí que per part del meu pare sento que en general la família és com que es cuidava, les dones de la família és com que es cuidaven molt més. La meua àvia i la germana del meu pare, sí que era com que sempre estaven com impecables sempre a la perruqueria ni un cabell blanc, sempre ben maquillades la meua àvia es va maquillar fins al dia que es va morir, jo mai havia vist la meua àvia sense maquillatge i bueno va tenir un càncer i estava xunga una època però tot i això ella anava amb les seves perles, arracades i amb els seus collarets i amb les seves sabates de taló, ja t'ho diré sí sí sí i jo penso que la meua tia també és bastant així clar que en diferent mesura per l'edat suposo que també però jo penso que també es cuida molt físicament en tema de menjar i en tema d'estètic de la roba que es posa, que sempre va super combinada sempre molt elegant fins i tot com en un dinar familiar que només són 7 persones o 8 persones coses que jo no li donaria importància vestir -se bé però ella va super arreglada.

P. Perfecte i quins missatges diries que et van transmetre respecte a la cura de la imatge?

E2. Clar, aviam la dona més propera que tinc és la meua mare i la meua mare no es posa mai un maquillatge tampoc no porta bolsos, tampoc no porta sabates de taló, vull dir en una menor mesura potser penso que en l'edat la meua mare potser, jo també penso que també ha sentit la pressió estètica si al final totes les dones de 50 anys van així doncs vulguis o no tu també sents com que en certa forma t'hi has d'adaptar. Llavors jo penso que sí que des que em va tenir a mi fins al més endavant jo penso que ella sí que tenia més cura potser de la seva imatge en el sentit de li dedico més temps, de potser em maquillo de tant en tant, potser em poso unes sabates que no són de taló, però tenen una miqueta de plataforma o no sé què o així però mai vaig rebre un missatge com de has de fer -ho ni que sigui indirectament no, gens que jo penso que també això m'ho facilita perquè si hagués tingut una mare o un pare que m'haguessin estat dient constantment de pintar, portar bolsos... ai mira que mona aquesta faldilla posa-te-la o cosa així

doncs jo penso que també hagués sigut diferent llavors no sé. Val me'n recordo un cop el meu pare que em va dir ai potser t'hauries d'anar depilant algun dia i el moc que li vaig cardar ja no m'ho ha tornat a dir mai més però ell m'ho va dir com en plan de vols que et demani hora intentant-me fer-me un favor li vaig explicar tota la pressió estètica que hi havia i va dir no ho tornaré a dir mai més. Pobreta a la Irina.

P. Diries que en algun moment de la teva vida la teva imatge ha influït positivament en les teves relacions socials a l'hora d'integrar-te de ser acceptada en un grup?

E2. Sí de tenir més amigues, no ho sé potser no haver-me'n adonat voldria dir que sí, no en tinc ni idea segur que el fet de ser blanca m'ajuda en molts contextos n'estic convençuda no sé ben bé quins perquè mai he tingut l'experiència de ser negra però jo penso que això m'ha beneficiat perquè hi ha un racisme bastant heavy arreu d'Europa i jo no soc conscient del que m'ha pogut beneficiar segurament.

Llavors, potser no tant la meua forma física sinó més el tipus de roba que em posava per exemple, el primer any de carrera jo em vaig fer com molt amb un grup que era superhippie i jo en aquell moment pensava que anava vestida com molt hippie i penso que això em va ajudar a integrar-me perquè ens vam veure el tipus de roba i ja vam com fer les associacions i em va ser com molt fàcil jo entrar en aquell grup i ells com que m'acceptessin segurament si hagués anat superpija doncs no hauria sigut el mateix i que jo vestia hippie doncs perquè m'hi sentia no perquè volgués fer amics.

P. La següent pregunta va relacionada. A l'hora d'establir relacions de parella o sexual creus que el físic ha sigut un factor rellevant amb això?

E2. Sí que crec que sí o sigui en el sentit de fer match i que t'acceptin en un grup penso que no es valora tant el tema físic però en un tema més sexofectiu 100% sí, que també jo sento que com dir -ho?, a veure com a parella llarga o sigui ara és com la primera que tinc, havia tingut com història així més situationship però no res tan seriós com la meua parella actual però amb més com de com es diu?, de lligar per una nit o coses així sí que 100% al final jo també em fixo en el físic d'una persona ja que no la conec tant, per tant em fixo en el físic i sento que això, no vull dir m'ha beneficiat i no m'ha beneficiat és més com de m'ha tirat cap a un tipus de persones i no pas cap a un altre tipus de persones, cap a un tipus de persones que jo segurament estava més interessada jo crec que més o menys les persones amb qui et sents atreta són gent que més o menys tenen el mateix tipus de bellesa que tu. Jo crec que simplement m'ha encarat amb aquest tipus de persones que jo també m'hi sentia atreta però sí que és cert que si hagués sigut una persona zero normativa físicament segurament no m'hauria sigut tan fàcil estar amb gent per una nit ja crec que això sí que té bastant a veure molt.

P. Bé per finalitzar farem l'última pregunta: hi ha qui diu que el físic és un avantatge social i es pot fer servir com un recurs, et fa sentit això per tu?

E2. En el meu cas concret no m'hi he trobat mai i no crec que a mi m'hagi servit com un recurs ni com un inconvenient però sí que és cert que el primer dret és real vull dir, o sigui jo quan veig persones molt guapes o molt atractives és com que directament els associo a característiques positives sense jo ser-ne conscient o fins i tot veig una persona entrar en un autobús que és superguapa i penso, ai, tan de bo sigui al meu costat i no ho penso, d'una persona que no em sembla atractiva llavors aquesta associació indirecta, inconscient i irracional de característiques positives en persones que consideren molt guapes doncs penso que això és un avantatge 100% perquè la gent ja t'entra d'un altre manera doncs bueno, vull dir, el prejudici que tenen ja és positiu i això, òbviament doncs ajuda molt, no?, perquè ja no t'has de fer tu el camí de eh, sóc una persona bona no?, i suposo que això aplicat en el marc laboral també condiciona i potser en altres situacions també condiciona o fins i tot interessa un grup d'amics ja dic, a mi no, no m'ho he sentit mai que a mi em passés però suposo que pot passar o no sé si estic pensant si li ha passat a algú altre del meu entorn bueno, sí que per exemple quan feia 3a d'ESO va arribar mira, va arribar el que és ara el meu company de pis a la nostra escola i era nou i era, bueno, és molt guapo o sigui, com un estàndard de bellesa o sigui, és un estàndard de bellesa molt canònic i va ser molt fàcil per ell integrar-se en el nostre grup perquè literalment tothom volia que vingués aquest noi en el nostre grup i jo crec que si no hagués sigut tan guapo com és, doncs no hi hagués hagut tanta gent que sense conèixer absolutament res de la seva vida hagués volgut que ell vingués en el nostre grup d'amics i jo penso que en aquest sentit, doncs el pretty privilege que el meu company de pis té, doncs li va ajudar positivament a integrar-se en el nostre grup d'amics no crec que... vull pensar que no passaria al revés, és a dir, que si una persona molt lletja l'haguéssim rebutjat (lletja d'una forma estàndard com que creiem que socialment és ser lletja, és que també m'ha sap... o sigui se'm fa raro dir aquest concepte, no? perquè què vol dir ser lletja?) però sento que en aquest cas, per exemple el va beneficiar molt i és com un cas proper que tinc, ja dic, a mi no m'ha passat mai però sento que sí que és positiu, però que llavors també he llegit sobre els efectes negatius del pretty privilege bueno, o del com el... capital eròtic que els efectes negatius ara no tinc la literatura però bueno, si la trobo o si no ja la trobo és d'això, però com que també hi ha molta gent que és molt guapa i que llavors se sent que realment no són ells qui valen la pena, sinó únicament el seu físic, i és a dir si aquests amics em volen que estigui menys, és perquè soc guapo no per com soc com a persona, no per com m'expresso, no per com soc jo, sinó perquè soc guapo si m'han acceptat en aquesta feina, no és perquè tingui talent, no és perquè tingui coneixements, no és per cap dels meus èxits, sinó és només perquè soc guapo, si m'han donat aquest premi, és només per això i això és com que també té com, doncs, uns ones repercussions negatives en la persona de què algunes diuen que poden com sentir -se molt inferiors perquè l'únic que tenen és el seu físic i res més és valuós dintre seu, saps? I com que també llavors, òbviament, comencen a posar més atenció en el físic de, uà, i si envelleixo? I si deixo de ser guapo? I si em passa alguna cosa? I si no sé què? I què passarà si no em maquillo? I què passarà si no sé què? La gent encara em seguirà volent? em seguirà obrint, saps? Vull dir com d'aquests avantatges com més desavantatges com personals del pretty privilege com molt de self -doubt com d'auto -dubte,

no sé com es diu de dubtar-se un mateix,saps? Però, què vol dir? Que hi hagi molts avantatges dintre el pretty privilege, eh? Que una cosa no treu l'altra Sí, sí i crec que existeix capital però jo també crec que és difícil adonar-se. Bueno, no sé, com a mínim a mi em semblaria o sigui, jo ja et dic, jo no sé si tinc capital eròtic, si no en tinc, si el puc utilitzar, si no el puc utilitzar Saps? Com, no sé si soc jo o la gent és molt conscient del seu capital eròtic.

P. Moltes gràcies pel teu temps.

1.3 Transcripció entrevista E3

Data: 22/5/2025 Hora inici: 17:48 Hora final: 18:22
--

P. Em podies explicar com ha estat la teva trajectòria laboral?

E3. Realment, fer de model va ser la meva primera feina. Va ser com... guau, perquè mai he viscut una feina com d'exposar-te tant a nivell corporal i de fet havia fet feines de cara al públic, però no en contracte, llavors va ser com la primera, i a partir d'allà vaig anar desenvolupant més aquesta carrera de model. Llavors és veritat que s'ha quedat una mica curta. Aleshores em sentia jutjada constantment i tampoc segura, perquè mai tenia ingressos fixos, sempre depenia molt de com anava el món. I al final vaig pensar, mira, deixa-ho estar. Vaig començar a anar a la uni i vaig estudiar dret, vaig començar a treballar en un banc i aquí és on estic ara mateix.

P. I a quina edat vas començar a treballar?

E3. Als divuit, vaig anar fent cosetes, però no com a feina com a tal, dies sueltos.

P. I com vas trobar la feina sent tan jove?

E3. Realment en aquest cas de model, sempre m'havia agradat la moda llavors, quan ja em vaig anar a fer gran, que ja et vas veient més gran, i després més atrevit, doncs amb ma cosina vam dir, enviem unes fotos a una agència de models a veure què passa. I vaig pensar, bueno, fem-ho. I ho vaig enviar i els hi va agradar, i vaig anar a Barcelona i va començar el contracte a partir d'aquell moment.

P. Tenies formació específica?

T3. No, la veritat. Podia ser que la demanessin però en aquest cas no.

P. Com recordes aquella etapa a la feina?

T3. Bueno, quan comences, el típic que vols donar tot de tu i estàs superentregada, i saps jo vaig sentir com al principi que volia entregar-me massa, però era la primera feina estava super il·lusionada, era una experiència molt bona, però també em feia una mica de por, i més en aquest món del modelatge però també al ser la primera feina i ser tan responsable per primer cop.

P. Recordes com era l'ambient?

E3. Era un ambient jove, la veritat, i molt dinàmic. Sempre hi havia gent de la meva edat, jove, potser de deu o vint anys més, i això també m'agradava perquè era molt dinàmic, molt fàcil de parlar i t'entenien: el que no volies, les teves necessitats... Al principi, tot era molt bo.

P. Quina era la relació amb els homes o amb els directius?

E3. A veure, sí que és veritat que en general era bona, perquè, a més a més, em donava molta confiança la meva feina. Sí que amb els fotògrafs, per exemple, sentia una mica de poder; era una mica fer el que volien.

P. I et vas sentir segura?

E3. La majoria de cop sí, però jo crec que sí, alguna vegada, de quedar-te sola amb més homes, i jo què sé el món de modelatge és un món que, si estàs fent fotos amb roba interior i en una sala amb deu homes llavors, és que és una mica, bueno, no incòmode, però ell també intenta no mirar-te gaire perquè no em senti incòmode.

P. Llavors al llarg de la teva etapa laboral has tingut la sensació que la teva imatge física ha influït en el tracte o en les oportunitats laborals?

E3. Sí, la veritat, sí. O sigui, no mentiré. No crec que sigui com la persona més guapa del món, però sí sé que no només en el modelatge sinó potser en un banc en un procés de selecció. El teu aspecte físic potser té a veure i jo crec que en el meu cas, bueno, en el modelatge segur que al final és un món molt competitiu, i al final has d'agradar físicament. I al final tu saps que si t'agafen per una feina és perquè els agradaràs com ets físicament. I al final en el banc potser també sento que potser la gent et parla d'una altra manera, o no, saps? El tracte potser és més suau.

P. Has viscut alguna situació en què t'hagis sentit discriminada o afavorida per la teva imatge física a la feina?

E3. Sí, la veritat, un moment que...alguna cosa malament que he fet a la feina, d'equivocar-me, i no és per generalitzar, no generalitzo, però hi ha un moment, en la majoria de, per exemple, que si ets una dona jove, i t'equivoques, per exemple, la bronca que et cauria i, en conseqüència, si ets una noia jove, t'equivoques i tal, no és la mateixa que ser un home de seixanta anys, que no és un afavorit, penso jo perquè ho he vist. No ho sé, coses així.

P: T'has trobat mai pressionada a cuidar més el teu aspecte físic en un joc de feina?

E3: O sigui, 100%. O sigui, a mi també n'hi ha en alguns modelatges, tot i que ells et diguin que tranquil·la, no passa res, tu menges el que vulguis i tal, no és veritat. Per exemple, en el meu cas, no podia tenyir-me els cabells d'una manera, no podia passar d'un pes, si em passava d'aquell, no podia perdre però que al revés. Si perdia pes, estava malament, perquè m'estaven volent en un moment d'una altra manera. Sí que m'he sentit jutjada i he sentit comentaris, però al final penses que és la feina, però també soc una persona amb uns sentiments.

P: Com creus que es percep la imatge en el teu lloc de feina?

E3: Jo crec pel que m'han dit. Tampoc... A mi em diuen que desprec tendresa, també hi ha comentaris, no de l'entorn, sinó de la gent, els clients, que són una mica fora del joc. Ells pensen que perquè ets jove i sembles simpàtica, et poden dir coses. Les meves companyes de feina són molt respectuoses. Si diuen algun comentari, al final és perquè ens coneixem, però sí que és veritat que clients, alguna vegada, comenten alguna cosa. Al final penses: t'interessa parlar amb mi per com soc jo, o perquè hi ha un interès més? A vegades sí que sí.

P: Tu creus que la imatge es valora positivament a l'oficina?

E3: Sí. En el sentit que el lloc estigui net, polit i més o menys bé, volen gent que doni una bona imatge, que transmeti confiança, seguretat, que tu la vegis i pensis: m'inspira aquesta persona. Jo crec que hi ha una part física, de gent que doni presència. No que siguin super guapos, però que tinguin presència, sí. Jo crec que l'entorn a l'oficina... no sé com dir-ho... hi ha gent que és maca, perquè després coneixes com són les persones. Crec que t'afavoreix l'entorn en temes de salut, que es preocupin més per tu, que et facin més favors, que t'ajudin més en altres coses.

P: I a la teva manera de veure, com creus que es valora l'aspecte físic en la nostra societat?

E3: Doncs, o sigui, en les xarxes socials, molt. Jo crec que és una bogeria ara mateix per a mi, perquè jo crec que abans no tenies el protocol i et comparaves amb la revista de quan eres petita, a la tele, als anuncis, i ja està. O a les nenes enmig de l'escola. Però ara, o sigui, és obrir Instagram, TikTok, Facebook, el que sigui, i comparar-te constantment sense problemes. Llavors, és com que el cos s'ha convertit en un element molt més important. I el cervell, els valors i les coses d'aquestes queden en un segon pla. I en aquest país, o en general en el món, hi ha moltes tendències d'amor propi, però els cossos encara són en primer pla. La part mental, que seria treballar perquè no passin coses a nivell físic, no s'està obrint prou. És un moment molt centrat en el físic.

P: I has viscut moments on el teu físic condicionava el tracte que rebies?

E3: Sí. Per exemple, normalment, amb homes, que ja sigui perquè ets més jove, petita, mona... doncs ja et comencen a dir coses. Hi ha comentaris que no calen, que s'apropen molt a tu, no perquè tu t'hi acostis, sinó perquè ells ho fan, i no ho farien amb una altra persona. Et pregunten certes coses que no tenen sentit. A mi m'ha passat, i moltes vegades. No és que sempre sigui només pel físic, però segurament també. És com una imatge que transmeto, una presència que fa que confiïn en mi, per exemple en temes financers, però també en altres situacions.

P: Com t'has sentit amb la teva imatge al llarg dels anys? Ha canviat la mirada sobre tu mateixa?

E3: Sí. Quan era més petita no em jutjava gaire, jo vivia la vida i no em fixava tant en el físic. Però després, a l'institut, va començar el típic: et compares, vas a la piscina, a la platja, i veus que els grans jutgen els petits i coses així.. A mi em va venir la regla molt tard, vaig créixer molt ràpid, em vaig fer molt alta i vaig tenir alguns problemes alimentaris. Però després vaig parar, va ser poca cosa, i en aquell moment vaig dir prou. Per què ho estem fent, això? Jo he nascut així, soc així, m'he d'acceptar com soc. I això m'ha ajudat molt també a treballar a l'agència de models, partint de la base que aquesta soc jo. El que em diguin m'ha d'entrar i sortir. Els problemes que vaig tenir abans m'han ajudat molt a plantar límits i posar-me primer jo. Ningú més pot mirar per mi.

P: Et sembla important tenir un bon aspecte físic? Què vol dir això per tu?

E3: És important tenir-lo des del teu punt de vista. Jo ara em miro al mirall i penso que podria estar millor, per exemple fent més esport, perquè és veritat que no en faig gaire. Però no seria per veure'm millor físicament, sinó perquè em sentís millor. Si com a conseqüència em veig millor físicament, perfecte.

Però tampoc és que em miri al mirall i pensi que estic malament. Em veig i penso que estic bé, estic vivint moltes coses a la meua vida ara mateix que potser no em permeten fer tan esport però m'agrada com soc. M'ha costat molt temps, saps? Llavors és poc a poc. Però ara m'enorgulleixo.

P: I hi ha hagut moments en què t'has sentit malament amb el teu cos?

E3: Sí, sobretot amb aquest tema que vam passar. Sí. I no ho entenc perquè jo crec que era més el que m'havia posat al cap que no era veritat que una altra cosa, perquè jo ara veig fotos del passat i dic que tampoc n'hi havia per tant. Però és la distorsió aquesta que tens del teu cos que no saps d'on surt, que és més la teua veu aquesta d'haver escoltat gent o tal, una altra cosa. A més a més, a nosaltres, que ens ho creiem.

P: Quina edat tenies aquí?

E3: És que no sé, 16 anys. Sí, era petita. Sí, sí. Bueno, sí, petita.

P: Has rebut comentaris sobre el teu físic que t'hagin afectat emocionalment?

E3: Sí. Sempre me'n recordaré que era una feina que vaig fer per una marca i m'estrenyia el vestit per darrere, i la dona em va dir: es que aquí no cabes, va agafar les tises i em va obrir el vestit per darrere. La mateixa dona quan estava fent les fotos i estava mirant a la càmera em va dir que aquí te ves muy gorda. Això és l'únic comentari que m'ha afectat. El demès després d'això va ser molt light. Però, i clar, són comentaris que eren de les primeres feines que vaig fer, i amb el temps ha anat canviant i per sort ja la gent no és tan imperfecta.

P: I has experimentat mai angoixa, depressió a causa de la imatge física?

E3: Sí, bueno, tot aquest tema, que tampoc va ser gaire temps, però clar, al final, fer tot el que feia i no menjar sinó altres coses, doncs clar, m'afectava a nivell físic, a nivell mental, no em concentrava. I em mirava al mirall i deia, per què ho fas? És que no tens cap necessitat. Si els teus pares cuinen per tu, ets feliç. I va ser com aquest click de dir prou, de dir prou i ja està. S'ha de ser valent, s'ha de menjar bé i s'ha de tenir cap bé.

P: I has viscut moments en què t'has sentit pressionada per com hauries de ser físicament?

E3: Potser en algun moment, en alguna disciplina esportiva que he fet, per exemple, vaig fer ballet, i em vaig sentir una mica pressionada, però a veure, que és una disciplina que potser hi ha més cossos més definits. I vaig pensar, jo també vull estar així, és que també vull tenir aquest cos, però al final pensava, hi ha d'haver-hi de tot. Però tampoc he sentit mai això que has de ser així.

P: I realitzes alguna pràctica per cuidar-te físicament i emocionalment?

E3: Intento anar a Pilates, perquè m'agrada molt i és com el primer esport que faig, que no sento la necessitat d'haver de fer-ho per estar bé amb el meu cos, per exemple, físicament. O sigui, jo vaig allà a relaxar-me, és una disciplina total i completa amb el meu propi pes i no em comparo amb ningú, és més amb mi. A veure, si intento fer això, però també potser intentar menjar sa i no obsessionar-me, perquè obsessionar-se és el pitjor. I a més, haver vingut d'això del món del modelatge que tens força nutricionistes que et diuen això no, això sí. És que no. Llavors tu això també vas creixent i ho tens al cap, però pots intentar trencar-ho, no? és veritat. I tu pots menjar-te un plat de macarrons, i no passa res. Clar. L'únic que si potser mires al mirall i ets veus inflada, perquè tens uns òrgans que estan on han d'estar. No?

P: Recordes si quan eres petita es donava importància la cura de la imatge en el teu entorn familiar?

E3: O sigui, en el meu cas, vaig tenir sort que a la meva mare li agradava molt com ajudar, li agradava cuidar-se, però mai m'ho va imposar. Jo la mirava i veia que hi havien coses que m'agradaven. Com es cuida, com es posa la crema i tal. Però mai em va dir no mengis això, no

et vesteixis així. Va ser aquesta sort. Va ser més, el que em deien els altres, potser entorns d'amistats que l'entorn dels meus pares. La meva mare sempre, de fet, quan veig fotos de quan era petita, portava roba de tot, noi i noia, igual amb les joguines, o sigui, saps? La meva mare mai em va dir així, si o si no. Llavors a mi em sorprenia a vegades perquè penso, en el meu entorn familiar, mai m'havien pressionat físicament de fer un esport per estar forta o a menjar això per estar més prima.

P: I quins missatges et transmetien?

E3: Ella, la meva mare sempre em deia: ets molt maca. Era com afirmació positiva. O jo què sé, o si algun dia em veia malament, no és veritat. O mira'm a mi, que jo tinc aquesta panxa. Sempre intentant afirmar-me sempre, sempre. Si el meu pare potser alguna vegada deia, és que has d'anar a fer esport, és que potser, però no m'ho deia de tipus aprima't, deia tipus, aixeca el cul, perquè era una mica d'estar-me al sofà. Però i sempre m'encoratjava a fer esport.

P: I diries que en algun moment de la vida la teva imatge ha influït positivament en les teves relacions socials, en sentir-te inclòs en un grup perquè tens una imatge maca?

E3: Sí, sí, sí. I s'ha de dir-ho, perquè no sé, doncs al cole o al institut, que hi havien els populars i la majoria complien aquest estàndard mitjanament acceptable, en altura... I jo, bueno, també estava allà, jo crec que era per simpàtica, potser també perquè complia una mica aquest prototip. I és veritat que els nens que potser eren no lletjos ni guapos, és que eren d'una altra manera, portaven ulleres més grans, no estaven incloses en aquell grup. Llavors, sí que és veritat que, per ser d'X manera, era més fàcil entrar en aquests grups i a la universitat també passa. Tot i que no és tant, perquè crec que madurem ja una mica més, però al principi també, o sigui la primera imatge que veus i t'agrada t'hi aferres, no? És el que veus. La gent s'ha d'ajuntar.

P: I a l'hora d'establir relacions de parella sexuals, creus que la teva imatge ha estat un factor rellevant?

E3: Jo crec que sí. I a vegades jo crec que ha sigut una mica massa, saps? Que si he sentit que jo potser per innocent m'ha agradat una persona més enllà del físic i que a l'altra persona li agrada només el físic i ja està. Jo crec que ens haurà passat a molta gent i fa mal, i et fa sentir que el teu físic és el teu físic i que tu com a persona ets igual. I jo crec que passa. Que t'acaba convencent com és una persona físicament, sí, però no només és això, però si m'he sentit que m'han volgut, m'han volgut i ja ho he fet. Quan surts de festa i fas com, no? conèixer algú, i un dia que has de conèixer algú, o el que sigui, la primera imatge que tu dones, per exemple, sí que és un punt de facilitat. Si tens una imatge X et donarà a parlar potser més gent o un tipus de gent que un altre. Jo he sentit que si m'agrada un noi, no ho sé, potser...ho intentaré, però hi ha vegades que penso, ni ho intento, no sé.

P: Per acabar ja l'última pregunta, hi ha qui diu que el físic és un avantatge social i es pot fer servir com un recurs. Et fa sentit això a tu?

E3: O sigui, em fa pena dir que jo crec que és un fet real que passa, perquè jo crec que ho veu, o sigui, es veu cada dia, però jo crec que és una cosa que ha de canviar ja. O sigui, perquè al final, no perquè una persona sigui guapa ha de tenir més facilitats. No, no, o sigui, perquè, no? O sigui, és una carta de presentació, però tot el que hi ha darrere pot ser una persona molt guapa i per dintre ser horrible i no haver-te format com a persona i tenir uns valors. O sigui, jo crec que de fet la gent que es preocupa més per aquest aspecte físic, per estar guapos redueix aquesta part. Jo crec que no. O sigui, és real, però...

P. És real, però no t'agrada?

E3. No m'agrada.

P: Bueno, vols dir alguna cosa més?

E3: Que... El que passa és que això te n'adones com el cos i la teva imatge influeix en tot el fas. És que... És trist i és ojalà canvi, però és que al final és un fet que la teva imatge és la teva carta de presentació de qualsevol lloc. I hi ha gent que té sort i hi ha gent que no té sort i hi ha gent que per sort no pot canviar, però hi ha uns patrons de bellesa que, no sé per què, ningú ho acaba de trencar. I espero que arribi el moment en què a ningú l'importi ja.

P. Molt bé. Moltes gràcies pel teu temps.

1.4 Transcripció entrevista E4

Data: 23/5/2025 Hora inici: 14:45 Hora final: 15:13
--

P. ¿Me podrías explicar cómo ha sido tu trayectoria profesional?

E4. ¿Desde que acabé la carrera?

P. Sí, ¿tú que estudiaste?

E4. Yo estudié INEF. ¿Vale? Sería licenciatura en deportes y actividad física. Bueno, yo estudié mi carrera en Argentina, ¿vale? Ahí es no es como aquí, o sea, está el profesorado y luego está lo que es la licenciatura, son 2 cosas. Yo hice 4 años entonces eso sería como el profesorado, y estaba muy orientado a lo que es el deporte y las clases en colegio, O sea, mucha práctica a nivel de cole. De hecho, yo cuando quise homologar el, bueno, cuando veía mi título aquí, era como que me daban a elegir ser profesora de primaria o de INEF. Si quería ser INEF tenía que

hacer unas materias extras, unas asignaturas extras. Y bueno, y para mí, en realidad, yo empecé a estudiar derecho. Pero, bueno, mi casa era como necesitaba, bueno, no sé, era como que vi una carrera muy larga, me agobié, fue como que necesitaba irme de mi casa, entonces decidí estudiar una carrera más rápida que yo sabía que iba a poder trabajar rápido. Yo me quería independizar. Entonces, caí en INEF, siempre me gustó hacer deporte, pero nunca pensé que iba a hacer tanto deporte, ¿sabes? Porque a mí lo que más me gustaba era la parte, yo hice 10 años de ballet. Ay, entonces, para mí era más la parte de fitness lo que me interesaba. Además, en esa época era como estaba en auge, ¿no? Todo lo que es el fitness.

Y bueno, me encontré con esta carrera, empecé a estudiar un montón de deportes que no tenía ni idea. La verdad es que fui un poco así a los Tumbos, acabé la carrera, pero me interesaba mucho lo que era la parte de biomecánica, la parte de fisiología, de anatomía. Entonces, decidí estudiar kinesiología, que era que sería una, no es equivalente, pero más o menos como sería fisioterapia, ¿no? Una cosa así. Y cuando decido dar este paso, mi padre enferma de cáncer, y entonces ya no tenía quien me, bueno, me pague la carrera. Entonces, ahí conocí unos, bueno, tenía una amiga que viajaba a España, y entonces trabajaba para una empresa que eran 2 chicos deportistas. Entonces, venían, hacían la temporada aquí, suponte que eran socorristas, trabajaban socorristas aquí en verano, y socorristas en verano de Argentina, o profesores de esquí, o de tenis, o sea, así. Entonces, como yo tenía pasaporte europeo, pues dije, bueno, voy a probar de venir y trabajar aquí, porque sabía que Barcelona, que eso es un dato, es verdad, es la ciudad europea con mayor industria del fitness, o sea, por metro cuadrado, es una pasada. O sea, entonces, yo sabía que aquí hacían carrera, o sea, yo quería ser directora de un centro. Y entonces, bueno, dije, vale, me voy.

Y que yo qué sé así, me vine a trabajar y de ahí no he parado. O sea, yo ya he venido con trabajo, fui a Tarragona, caí en 2 centros de fitness y estuve ahí. Ellos un poco me formaron, porque yo no nunca, yo hasta ese entonces daba clases de, bueno, planificación y de y en ese momento estaba de moda body Combat. Vale. O sea, de boxeo, todo esto. Y entonces ahí empecé a ver el tema del pilates, que entonces lo uní a mi formación de ballet, ¿sabes? Y de ahí como que me empecé a formar, a formar, a formar, y pero bueno, la verdad que me explotaba. Estaba todo el día trabajando, saltando arriba de un step, me enseñaron step, me enseñaron aeróbics, me enseñaron, ¿sabes? Estaba todo el día, no podía ni subir una escalera. O sea, daba 8 horas de clases. Una locura. Tenía 24 años. Casi atleta, atleta era. Entonces, me ofrecieron, vino un socio, y yo ahí estaba subcontratada. Entonces vino un socio del club que me dice, mira, están buscando en el polideportivo de Tarragona, una monitora polivalente, así como tú, y vas a ver que te van a ofrecer, te van a ofrecer jornada completa también. Yo tenía jornada completa, y pero vas a tener unas condiciones mucho mejores que aquí. Entonces ahí me fui a Salou. En Salou estuve en el ayuntamiento, súper bien, imagínate paga extra, o sea, súper bien, montón de vacaciones.

Teníamos 800 euros para gastarnos en nuestra salud al año, uff tía, o sea, estaba de coña, pero me aburrí. Entonces digo, y ahora estaba con un novio y dije va, no es un poquito más extra aquí, me fui a Barcelona. O sea, esto, yo llegué en el 2008, esto ha sido, no perdón, yo llegué en el 2006, esto fue en el 2008. Ya me fui a Barcelona. Y en Barcelona me contrataron en DIR. Y en DIR estaba el tema del entrenamiento personal. Empezaban como a enchufar un poco el entrenador tipo tiburón. O sea, nosotros nos entrenaban para captar clientes en la sala. O sea, los clientes pedían por los entrenadores, pero también nosotros podíamos captar a ellos y ofrecerles el servicio y todo esto. Y entonces ahí hice unas muchísimas formaciones de venta y también muchísimas formaciones de todo lo que es rehabilitación, de lesiones, de yo qué sé, todos los aparatajes de fútbol, de esto, de lo otro, de, de no sé. A la vez acabé la licenciatura, hice la licenciatura en la Autónoma, hice un posgrado en gestión en la Autónoma. No, mentira, la licenciatura la acabé en INEF en Barcelona, ahí en el Montjuïc. Y después hice un posgrado en alta de dirección. Y bueno, después hice de todo, yo qué sé, me formé en Speak Pilates, que es la marca esta americana.

También hice alguna formación de Stott, alguna formación, hice todo, y eso. No me acuerdo, pero bueno, todo, todo lo que caía en mi camino lo hacía. Mis amigas viajaban, se iban a Indonesia y yo me pagaba formaciones, o sea, pasaba eso. Y bueno, y entonces de ahí me ficharon en Hold's Place, que era como... es como el lugar, la meca del entrenamiento personal. O sea, estos enchufaron a los otros, o sea, todos los demás copiaron el modelo de este lugar. Era como una escuela, una academia, de hecho, tenía una academia. Y éramos como 30 entrenadores, pero había muchísimo nivel, muchísimo, una pasada. Y bueno, tenías una escalera de, se llamaba Horse Race, como una carrera de caballos para ver quién era el mejor vendedor, ¿vale? Entonces, íbamos subiendo, subiendo, subiendo, y y bueno, y yo llevaba la parte de Pilates, de Reformers, pero no me ponían el cartel. Yo quería que me paguen por eso. O sea, yo estaba haciendo la función de coordinación de Pilates, Pilates coordinator, pero no tenía el cartel porque no había pasta. Entonces, lo que empecé a hacer fue vender grandes bonos. O sea, yo propuse con el director de decirle, mirá, ¿qué te parece si le vendemos una todo un año de entrenamiento personal más la y le dejamos la cuota o algo así? No sé, pensamos algo entre los 2, y empecé a vender grandes bonos a mis clientes. Entonces, así empezó a entrar pasta, ¿vale?

P. Tu relación con los jefes hombres recuerdas cómo era?

E4. Bueno, de hecho, depende con quién. O sea, la pregunta es si, cómo era.

P. Si sentiste alguna dominación por parte...

E4. Del del masculino...estoy convencida en ese sitio que estuve 10 años que no subí porqué, o sea, que no me pusieron como mánager, porqué el director era machista y siempre, de hecho, tenía todos tipos a la mano. O sea, todos sus súbditos eran hombres. Siempre ponía hombres al mando, eso sí, segura. Y después otra cosa es la parte física del jefe que viene y te abraza y te toca y se acerca. Es esa cosa de intimidación, porque es tu jefe, o sea, medio paternalista, pero

si puedo te toco un poco, eso también. Vale. O sea, tanto la parte psicológica como física también.

P. Y al a lo largo de tu etapa laboral, ¿has tenido la sensación de que tu imagen física ha influido en el trato o en las oportunidades laborales?

E4. Sí, puede ser, y también yo misma, por ejemplo, una vez me salió para dar clases de Pilates en Movistar, y yo misma me salí del proyecto, porque, no sé, me veía gorda para salir en la película, ¿sabes? Y no era lo que yo podía ver en una imagen. Y esto es una teoría, porque hoy en día, o sea, cambió el tema, pero y podría haber sacado buena pasta. Pero, no sé, me autobloqueo yo sola, ¿sabes? Como que me veía muy, como que no tenía una imagen pura.

P. ¿Y te has sentido alguna vez presionada a cuidar más tu aspecto físico para encajar en un lugar de trabajo?

E4. Bueno, cuando yo trabajaba en este sitio, después cambió, pero el primer uniforme te llegaba por encima del ombligo. O sea, te usaban, te ponían unas camisetas cortísimas, como que, si no te cuidabas, te queda fatal. O sea, tenías que estar ahí todo el tiempo con ese power house, ahí súper apretado, o sea, no se te podía ver nada, ¿sabes? O sea, que no te lo decían, pero eran peores. Claro, no me lo decían, pero te lo ponían.

P. ¿Cómo crees que se percibe tu imagen en tu lugar de trabajo?

E4. Bueno, la verdad es que, ahora bien. O sea, me siento cómoda. Yo creo que es un lugar que somos todas mujeres, ¿no? Todas mujeres de una cierta edad, entonces bien cómoda, o sea, bien, ¿vale?

P. Y a tu manera de verlo, ¿cómo crees que se valora el aspecto físico en nuestra sociedad?

E4 ¿Cómo se valora? muchísimo, O sea, es como un primer valor normal, o sea, lo número 1. Lo número 1. Total.

P.¿y cómo te has sentido con tu imagen a lo largo de los años? ¿Ha cambiado tu mirada sobre ti misma?

E4. Sí, por supuesto. Yo cuando era más chica era muchísimo más exigente que ahora, muchísimo más. Pero bueno, yo vengo de, yo tengo 43 años. Yo cuando de chica hacía ballet y a todas nos ponían una al lado de la otra y nos decían, con 10 años: tú estás gorda, tú estás gorda, tú estás no sé qué. Pero claro, los 90 eran así, o sea, era la era de la lolita, de la todas querían ser flacas, empezaron a salir todos sus productos dietéticos, éramos todas anoréxicas, yo no comía, comía una manzana todo el día. O sea, pero bueno, después con el tiempo se va suavizando todo.

P. Entonces ¿dirías que ha habido momentos en los que te has sentido mal con tu imagen?

E4. Claro.

P. ¿Y alguna vez has sentido algún comentario sobre tu físico que te haya afectado?

E4. Por ejemplo, en Argentina, bueno, yo era chiquita, tenía 22 años, me decía, para todo el deporte que haces, no estás tan delgada. Ah, es nada inteligente, me dijo, pobrecita, qué brazos tiene, pobrecita, me dijo, que tenía brazos gordos. Y yo pensaba, unos brazos perfectos para algo. Pero bueno, ya, yo ya me reía de esas cosas. Pero sí, hay una, yo creo que hay una educación, bueno, no sé, ahora yo a mi hija por ejemplo trato de enseñarle que no hay que hablar del físico de los demás, pero antes sí, todo el mundo hablaba, te lo decía en la cara. Sí, sí. El problema era si estaba gorda. Bueno, y si estaba flaca también. O sea, era un constante acoso, ¿no?

P. ¿A ti te parece importante tener un buen aspecto físico? O sea, ¿qué quiere decir para ti tener un buen aspecto físico?

E4. Ahora mismo en mi vida, para mí es una cuestión de comodidad, de sentirme cómoda. O sea, cuando estoy fuera de mi peso no me encuentro cómoda porque la ropa no me quedó igual.

P. ¿Qué quiere decir para ti tener una un buen aspecto físico?

E4. Bueno, para mí en este momento es eso, es una cuestión de comodidad y de estar saludable. O sea, de estar justa, o sea, ¿sabes? Antiguamente era estar más delgada, o sea, estaba siempre pensando que me sobraban 3 kilos. Siempre, o sea, siempre. En cambio, ahora no, ahora pienso, bueno, mientras que más o menos esté mi peso, me da igual, ¿sabes? O sea, ya está. Pero yo creo que es una evolución que hacemos todas, ¿no?

P. O sea, sería lo deseable.

E4. Sí. Pero bueno, mi hija de 6 años me dijo, mamá, yo quiero ser flaca como un palito.

P. ¿has vivido momentos en que te has sentido presionada por cómo tendrías que ser físicamente?

E4. ¿por quién, presionada?

P. Por los medios de comunicación, por...

E4. Sí, ¿no?, no sé.

P. ¿Y realizas alguna práctica para cuidarte física y emocionalmente?

E4. Bueno, hago mi deporte, respiro, me gusta estar al aire libre. Sí, me gusta salir con mis amigas o mis amigos, estar con así en familia. Soy muy libre, ¿no? de reuniones, muy de

sociales, muy de sociales y muy de buen rollo, ¿sabes? O sea, me gusta estar con gente que me lo haga fácil ¿sabes? que no me complique la vida, Intento enroscarme el mínimo.

P. ¿Recuerdas cuando eras pequeña si se daba importancia al cuidado de la imagen en tu casa? ¿cuáles eran los mensajes que recibiste?

E4. Mi madre, a pesar de que es psicóloga, también me decía, que suponte yo qué sé, que, no sé, no sé, insistía con que no aumente de peso. Que haga deporte para no aumentar de peso. Yo hacía ballet para no aumentar de peso, no porque era una niña que tenía que crecer y estaba bien que fortalezca mi cuerpo y que haga y que libere la energía, ¿sabes? No, era para mantener la forma, digamos.

P. Vale, ¿dirías que en algún momento de tu vida tu imagen ha influido positivamente en tus relaciones sociales? Es decir, que te ha facilitado la entrada en algunos grupos, ¿La gente te ha aceptado más rápido o no lo has notado?

E4. Bueno puede ser porque, digamos, yo siendo de afuera,

P. Hay quien dice que el físico es una ventaja social y se puede hacer servir como un recurso. ¿Te hace sentido a ti esto?

E4. Pues sí, claro. O sea, bueno, lo que te decía, o sea, ser de a pesar de que estoy de afuera y de un país de Sudamérica, porque lamentablemente, o sea, no, los expats son de otros, es decir, cuando tú eres de Sudamérica eres sudamericana y cuando eres de Inglaterra eres no eres, ¿sabes? No eres extranjero, no sé cómo explicarte, es como otro nivel de extranjero, ¿no? El hecho de no ser indígena me facilitó un montón. Es así. O sea, con los argentinos tenemos ese, en general, tenemos ese ese plus, o sea

P. Ser blanca, ¿no?

E4. Claro, parecemos más europeos. Bueno, de hecho, mi familia es toda europea, entonces, bueno.

P. Vale, muchas gracias por tu aportación, te lo agradezco mucho.